

PEDAGÓGIAI PROGRAM
NEVELÉSI PROGRAM
MELLÉKLETEK

Szent István Körúti Egységes Gyógypedagógiai
Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola,
Szakiskola és Készségfejlesztő Iskola

OM: 036045

Jászberény

2025.

Tartalomjegyzék

1. sz. melléklet	
KÖRNYEZETI NEVELÉSI PROGRAM	1.o.
2. sz. melléklet	
EGÉSZSÉGNEVELÉSI PROGRAM	21.o.
3. sz. melléklet	
NEMZETI KISEBBSÉGI NEVELÉSI PROGRAM	33.o.
4. sz. melléklet	
PERVAZÍV ZAVARRAL KÜZDŐ ÉS KÖZÉPSÚLYOS ÉRTELMI FOGYATÉKOS TANULÓK PROGRAMJA	46.o.
5. sz. melléklet	
SÚLYOSAN ÉS HALMOZOTTAN FOGYATÉKOS GYERMEKEK PROGRAMJA	52.o.

1. számú melléklet

KÖRNYEZETI NEVELÉSI PROGRAM

Alapelvek, értékek, célok.

Általános célok, értékek

- AZ EGYETEMES TERMÉSZETNEK (a Világegyetem egészének), mint létező értéknek tisztelete és megőrzése, beleértve az összes élettelen és élő létezőt, így az embert is, annak környezetével, kultúrájával együtt
- A FÖLD egészséges folyamatainak visszaállítása, harmóniára törekvés
- a bioszféra és biológiai sokféleség megőrzése

Pedagógiai célok

- az általános célokra vonatkozó érték- és szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozása
- tapasztalaton alapuló, kreatív környezeti nevelés
- tolerancia és segítő életmód
- a környezettudatos magatartás és életvitel segítése
- az egészség és a környezet összefüggései
- helyzetfelismerés, ok-okozati összefüggések
- létminőség választásához szükséges értékek, viselkedési normák, stb.

Kulcsszavak

- szeretet, tisztelet, megbecsülés, harmónia, mértékletesség, takarékoság, alázat,
- "a kicsi szép"
- esztétika, empátia, segítőkészség, tolerancia, együttműködés, felelősség, mérték és mértéktartás, ökológiai fenntarthatóság, stb.

Helyi célok, értékek

- természeti - épített - szociális környezetünk ismerete, óvása, fejlesztése
- helyi értékek feltérképezése
- helyi célok megfogalmazása: öreg fák megóvása, faültetés, madárvédelem, hulladékgyűjtés, az iskola és környéke zöldítése, energiatakarékosság, hagyományok ápolása, természetközeli tanítás, jeles napok a tantárgyak tanításakor is környezetvédelem a tábor programjában is terepgyakorlat a városi állatkertben iskolakert működtetése térségi gyermektalálkozó pedagógus továbbképzéseken való részvétel hírelés (folyóirat, fotó, videó, faliújság, pályázat stb.) lakóhely megismerése (pályázatokon való részvétel) azonosságtudat fejlesztése a fenti szinteken

Helyzetkép, helyzetelemzés

Az iskola épülete tárgyi feltételei, környezete:

Az iskola épülete lakótelep környezetében található, az utcarész folyamatosan gondozott.

Tantermeink állaga megfelelő. Tornateremmel, tornaszobával, sportudvarral nem rendelkezünk. A tantermek berendezése elfogadható (sötétítő függöny, kézmosó). Fürdési lehetőség biztosított. Az osztálytermek világítása neoncsöves.

Az iskola nem rendelkezik külön ebédlővel.

Az udvar tágas. Játzóeszközök, sporteszközök némileg biztosítottak.

A tárgyi feltételek biztosítottak, hiánypótlás folyamatos.

A szemléltetéshez az eszközök többsége elavult, pótlása indokolt.

Az iskolában a városi könyvtár által adományozott könyvtár működik. (A művek egy része elavult, ezért speciális igényeinknek megfelelő kiegészítésre szorul.)

Környezeti nevelés területén eddig elért eredmények:

- a nevelő-oktató munka céljaként többek között ez a cél is szerepel
- elkezdődött a természet közeli tanítás
- táborok programjában jelen van a környezetvédelem
- iskolakertet működtetünk
- rendszeres papírgyűjtési akciók
- terepgyakorlat a városi állatkertben
- a helyi értékek gyűjteményét hasznosítjuk
- térségi gyermektalálkozókat tartunk (madarak és fák napja)
- pedagógus továbbképzéseken veszünk részt (1 fő TKTE tag)
- országos programkészítésbe bekapcsolódunk
- részt veszünk városi, térségi, országos pályázatokon

Kapcsolat más szervezetekkel:

- városi állatkert vezetősége (helyet és anyagi támogatást biztosít)
- kisebbségi önkormányzat (jutalmazás, anyagi támogatás)
- helyi önkormányzat környezetvédelmi osztálya (anyagi támogatás)
- új térségi iskolák (tapasztalatcsere)
- TKTE egyesület (szakmai továbbképzés)
- „zöld „szervezetek

Konkrét célok

Az iskola konkrét környezeti, nevelési céljai, feladatai a helyzetelemzés függvénye.

- a gyermek tapasztalat útján érzékelje a környező világot
- a környezettel kapcsolatos érzelmek, attitűdök, szokások kialakítása
- az életkor emelkedésével a világot részekre bontva, tények, fogalmak, törvényszerűségek megvilágításával, a tudományok oldaláról
- a megfelelő tudás elsajátítása után az ismeretek integrálódása szükséges

Rövidtávú célok:

- tantárgyi követelményben jelen legyen a környezetnevelési cél is
- természetközeli nevelés-oktatás folyamatossága
- erdei iskola megvalósításának elkezdése stb.

A tanulósszervezési és tartalmi keretek

Tanórai, hagyományos szervezésű lehetőségek

Életvitel és gyakorlati ismeretek (1 - 4. évfolyam)

célok, feladatok

- ismeretek, tevékenységek, készségek, képességek kialakítása
- természet és társadalom felfogható kapcsolatainak fokozatos bemutatása
- gazdag tapasztalatszerzés
- az egyszerű érzékszervi benyomásoktól a bonyolultabb gondolkodási műveletekig
- személyes tapasztalatokon alapuló egészségmegővés stb.

Életvitel és gyakorlati ismeretek (5 - 12. évfolyam)

célok, feladatok

- szakma tanulás, önálló életvezetés felkészítése
- a természet és a társadalom kapcsolatrendszerének feltárása
- környezettudatos magatartás
- energiatakarékosság
- önellátás technikai
- egészséges táplálkozás stb.

Környezetismeret (1 - 4. évfolyam)

célok, feladatok

- élőlények sajátosságai, jelenségek elemi szintű megismerése
- természet megszerettetése
- felelősség kialakítása
- környezetvédő magatartás
- élővilág és környezet egymásrataltságának tudatosítása stb.

Természetismeret (5 - 6. évfolyam)

célok, feladatok

- közvetlen tapasztalat a környezet tárgyairól, jelenségeiről
- speciális nevelési igényekkel összhangban lévő megismerési módszerek megtanítása
- közvetlen környezetben végezhető tevékenységek elsajátíttatása
- haza iránti megbecsülés, szeretet, közösséghez való tartozás érzése stb.

Természetismeret - biológia (7 - 10. évfolyam)

célok, feladatok

- élővilág állandósága, változékonysága
- egészséges életmód
- szokásrend
- aktív természetvédelem stb.

Természetismeret - fizika (7 - 10. évfolyam)

célok, feladatok

- mindennapi élet tapasztalatai fizikai jelenségekről
- fizikai ismeretek szerepe a természeti környezetben stb.

Természetismeret - kémia (7 - 10. évfolyam)

célok, feladatok

- az ember felelős környezete állapotáért
- környezetszennyezés felismerése, környezettudatos magatartása stb.

Történelem (5 - 10. évfolyam)

célok, feladatok

- alakuljon ki a tanuló viszonya önmagához, szűkebb és tágabb környezetéhez, a történelmi múlthoz
- járuljon hozzá a humán-szocializációs, rehabilitációs folyamat eredményességéhez
- szűkebb és tágabb környezetben való eligazodás ok - okozati összefüggések, törvényszerűségek felismerése stb.

Magyar nyelv és irodalom (1 - 4. évfolyam)

célok, feladatok

- kommunikáció fejlesztése
- sérülések kompenzálása
- nemzeti kultúra hagyományai, anyanyelv megbecsülése
- magatartási, társalgási, udvariassági formák
- természetes és mesterséges környezetünk értékeit bemutató irodalmi alkotások, stb.

Magyar nyelv és irodalom (5 - 10. évfolyam)

célok, feladatok

- kommunikáció fejlesztése
- nemzeti hovatartozás érzése

- nemzeti kultúrák megismerése (könnyen érthető formáival)
- ismerjék meg az irodalmi művekben megjelenő természeti és környezeti értékeket, harmonikus kapcsolatokat
- tudjanak hivatalos iratokat kitölteni
- fejlődjön az esztétikai, erkölcsi érzékenységük stb.

Földrajz (6-10. évfolyam)

célok, feladatok

- szűkebb és tágabb környezet természeti, társadalmi, gazdasági jellemzőinek ismerete
- nemzeti, európai értékekhez való pozitív viszony
- élő, élettelen, épített környezet megóvása
- tanulási szokások kialakítása
- információhordozók értelmes felhasználása stb.

Matematika (1-4 évfolyam)

célok, feladatok

- környező világ mennyiségi és térbeli viszonyainak felfedeztetése tapasztalati úton
- differenciált fejlesztéssel magalapozni a matematikai gondolkodást
- valóság és a matematikai modellek kapcsolata (gyakorlati példák)
- önkontrollra nevelés stb.

Matematika (5-10. évfolyam)

célok, feladatok

- környező világ mennyiségi és térbeli viszonyainak megismertetése
- továbbképzési igény
- környezeti összefüggések matematikai módszerekkel történő ábrázolása
- környezeti mérések értelmezése
- gondolkodási műveletek, cselekvéses gondolkodástól az elvonatkoztatásig, általánosításig stb.

Rajz és kézművesség (1 - 4. évfolyam)

célok, feladatok

- érdeklődés felkeltése a környező világ sokfélesége iránt
- kézműves és művészeti jellegű alkotások létrehozása
- önállóság fejlesztése
- népművészet értékei

- hagyományápolás, a fenntarthatóság egyik alappillére
- természeti és művészeti szépség összehasonlítása stb.

Rajz és kézművesség (5 - 8. évfolyam)

célok, feladatok

- személyes élmények, tapasztalatszerzés a megjelenítéshez
- kézműves - technikák megismerése
- értékítélet a természet és a mesterséges környezet esztétikájáról stb.

Ének - zene (1 - 4. évfolyam)

célok, feladatok

- természet szépségeinek megjelenítése
- közös éneklés öröme
- élő és élettelen természet hangjai a zenében
- játékok közös öröme stb.

Ének - zene (5 - 8. évfolyam)

célok, feladatok

- népszokások dalai
- rokonnépek dalai
- zenehallgatás öröme
- éneklési kultúra továbbfejlesztése
- mutasson megkülönböztetett érdeklődést a szülőföld zenei értékei iránt stb.

Testnevelés (1 - 4. évfolyam)

célok, feladatok

- egészséges testi fejlődés elősegítése
- játékkészség, harmonikus mozgás, cselekvésbiztonság
- együttműködési készség és tolerancia stb.

Testnevelés (5 - 12. évfolyam)

célok, feladatok

- egészséges életmódra szoktatás
- mozgásos játékkészség
- ellensúlyozni a kialakult gátlásokat
- szabadtéri foglalkozások
- természetes anyagból készült eszközök használata
- népi játékok elsajátítása stb.

Ismerkedés az informatikával (5 - 10. évfolyam)

célok, feladatok

- információszerzés a mindennapi életben
- segítse a tanulókat az életvitelük alakításához, szükséges információk megszerzéséhez
- legyen nyitott az információs világ felé
- belső önállóság, kreativitás fejlesztése stb.

Osztályfőnöki (4. évfolyam)

célok, feladatok

- pozitív énkép megerősítése
- tapasztalatok bővítése a társas kapcsolatok területén
- érintkezési szabályok
- szokások bővítése, gyakorlása stb.

Osztályfőnöki (5 - 12. évfolyam)

célok, feladatok

- sérülés - specifikus eljárások alkalmazásával fejleszteni a tanulók társas kapcsolatait, a helyes magatartási és viselkedési szokások elsajátítását, a szabálytudat erősítését
- önértékelés alakítása
- pályaválasztás stb.

Nem hagyományos lehetőségek felhasználása

Terepi

- erdei iskola
- tábor
- tanulmányi kirándulás
- akadályverseny
- városismereti játék
- iskolakert stb.

Játékok

- érzékelést fejlesztő
- szituációs
- stimulációs
- drámajáték stb.

Kézműves foglalkozások

Akciók

- vetélkedők
- pályázatok
- kiállítás rendezése
- faültetés
- kutatómunka

Látogatás

- múzeum
- állatkert
- nemzeti park stb.

Versenyek

Szakkör

Iskolazöldítés

Témanap, témahét (virág, víz, Föld...)

Környezetvédelmi Jeles Napok:

február 1.	A Tisza Élővilágának Emléknapja
február 2.	A Vizes Élőhelyek Világnapja
március 22.	A Víz Világnapja
március 23.	Meteorológiai Világnap
április 22.	A Föld Napja
május 10.	Madarak és Fák Napja
május 22.	Biológiai Sokféleség Nemzetközi Napja
május 24.	Európai Nemzeti Parkok Napja
június 5.	Környezetvédelmi Világnap
június 17.	A Sivatagosodás és Aszály Elleni Küzdelem Világnapja
szeptember 3.	Takarítási Világnap
szeptember 16.	Az Ózon Világnapja
október 1.	Habitat Világnap
október 21.	Földünkért Világnap

Tanórán kívüli lehetőségek

- napközi
- könyvtári munka
- hulladékgyűjtés
- alternatív program
- színház-, mozilátogatás
- kirándulás, túra
- nyári tábor
- jeles napok
- bekapcsolódás a települési környezet szépítésébe
- vetélkedők, versenyek
- kiállítások rendezése
- kapcsolattartás külső segítő partnerekkel stb.

Iskolai környezet

Az iskolaépület és működtetése

- természetesség, esztétikum, praktikum, szükségleteknek megfelelés részben
- gondozott utcarész
- virágos, gondozott udvar, kert, folyosók, osztálytermek, kiszolgálóhelyiségek

- akadálymentesítés folyamatban
- berendezési tárgyak megfelelése (mozgáskorlátozottak székei)
- sötétítő függönyök
- egyéni fejlesztést szolgáló taneszközök (pótlása szükséges)
- könyvtári állomány összetétele (pótlása szükséges)

Iskolai életvitel

- energia, vízgazdálkodás (takarékoság)
- iskolai étkeztetés minősége, formája megfelelő
- tisztálkodás, WC használat
- iskolaév ritmusa, napirend (rendezvények, hagyományok) stb.

Módszerek

Az 1-4. évfolyamot felölelő szakaszban nagyobb hangsúlyt szükséges fordítani a tanuláshoz nélkülözhetetlen funkciók fejlesztésére. Differenciált eljárásokkal, tartalmakkal és oktatásszervezési megoldásokkal, terápiákkal kell alkalmazkodni a tanulók között meglévő nagyobb eltérésekhez. A képességfejlesztésben hangsúlyosan jelen kell lennie a közvetlen érzéki tapasztalatoknak , a tárgyi cselekvéses megismerésnek, a céltudatosan kiválasztott tevékenységnek.

A nevelés, oktatás második szakaszában, 5-12. évfolyamban, a megismerési módszerek további fejlesztése, a szemléletes képi gondolkodás nyomán kialakuló képzetek , ismeretek, elsajátított tanulási szokások fejlesztése a cél. Előtérbe kerül a verbális szint, de differenciált módon jelen van a manipulációs, és a képi szint is. Új elemként jelentkezik a belépő tevékenységformák megfogalmazása valamennyi tantárgyban. Ezek jelzések arra vonatkozólag, hogy milyen tanulási szituációkat kell létrehozni a kívánt fejlődés eléréséhez, a különböző képességcsoportok kialakításához, korrigálásához.

Hagyományos formák: frontális, differenciált tanulás stb.

Új tanulás-szervezési formák:

- egyéni képességekre szabott tanulás
- páros tanulás
- kiscsoportos tanulás
- tanulás tanítása
- megfigyelés, becslés, mérés, összehasonlítás

- elemzés, csoportosítás, rendszerezés
- egyszerű kísérletek megfigyelése és végzése
- gyűjtőmunka
- szituációs játék
- memória játék
- érzékelést fejlesztő játék
- ráhangolást segítő játék
- bizalomerősítő játék
- kapcsolatteremtést segítő játék
- drámapedagógia (helyzetgyakorlatok és dramatikus játékok)
- terepgyakorlatok
- táborok
- kirándulás, séta
- térképkészítés
- egyszerű megfigyelések
- célzott megfigyelések, mérések
- összehasonlító vizsgálatok

- kérdőíves felmérés

- kreatív munka
- természetvédelmi-és fenntartási munkák
- madárvédelmi feladatok
- hulladékgyűjtés
- rend-és tisztasági verseny

- csoportszervezés a környezeti nevelésért

- vizuális művészet a környezeti nevelésben
- irodalmi alkotások
- zeneművészet
- fotóművészet

- önkifejezés a művészetek nyelvén stb.

Résztvevők

Belső résztvevők

- Az iskola összes "lakója": tanárok, diákok, adminisztratív és technikai dolgozók, ez utóbbiaknak is meg van a maguk személyre szabott feladata a környezeti nevelés teljessé tételében.

Külső résztvevők

- Önkormányzat, szülők, civil szervezetek, egyéb partnerek - országos tanári zöldszervezetek, országos környezetvédő szervezetek

Erőforrások

Személyi erőforrások

- az iskola összes lakója kapcsolataival
- munkaközösség az irányító (környezetnevelés), egy pedagógus

Anyagi erőforrások

Anyagi források:

- kistérségi találkozó - Madarak fák napja-(útiköltség, program eszközei, jutalmak-pályázat, Önkormányzat)
- táborozás költségei – környezetvédelem - (alapítvány, pályázat, kisebbségi önkormányzat)
- erdei iskola elkezdése – környezetnevelés – (pályázat, személyi szolgáltatás igénylése)
- iskolakert működtetése – környezetnevelés – (iskolai alapítvány, hulladékgyűjtés)
- akadálymentesítés – tárgyi eszközök (pályázat, iskola fenntartó)
- taneszközök- környezetnevelés – (helyi önkormányzat stb.)

Tanesszközök

Életvitel- és gyakorlati ismeretek (1-12. évfolyam)

- természetes anyagok, eszközök
- kerti szerszámok, növény szaporító ládák
- munkáltatáshoz kapcsolódó eszközök, anyagok
- háztartási kisgépek
- konyhai edények, eszközök
- környezetbarát- szerek
- terepasztal, tereptárgyak
- kerékpár
- varrógép
- szerelőkészletek, építők, modellek
- faragás, fazekasság, bőrözés, hímzés, varrás, szövés eszközei, anyagszükséglet
- számítógép
- információhordozók (oktatófilmek, könyvek, lexikonok, rádió, televízió, internet stb.)

Környezetismeret (1-4.évfolyam)

- természetes anyagok, tárgyak
- gyakorlati eszközök (tisztaság, tájékozódás, testkép, irányok, mérések)
- érzékelő játékok
- homokasztal
- térképek
- kísérleti, vizsgáló eszközök
- képességfejlesztő játékok
- képkirakó játékok
- képsorozatok, diasorozatok (ember, állat, növény)
- tablók, táblázatok gyűjteménye
- nagyméretű falitükör
- információhordozók (filmek, ismeretterjesztő könyvek, lexikonok, rádió, televízió, újságcikkek, internet stb.)

Természetismeret (1-5.évfolyam)

- vizsgálódáshoz, méréshez, tájékozódáshoz szükséges eszközök (nagyító, mikroszkóp, hőmérő, iránytű stb.)

- térképjelek, falitabló
- folyóvizek, falitabló
- Magyarország domborzati, természetvédelmi térképe
- hazai tájak életközösségei falitablók
- rovargyűjtemény
- rovartest tagolódása modell
- háziállatokról képek, sorozat falitabló
- zoológiai falikép
- konyhakerti növények, falitabló
- virágos növények felépítése, írásvetítő fólia
 - növény-és állathatározó
- gyógynövényekről szóló kiadványok
 - információhordozók (természetfilmek, könyvek, lexikonok, rádió, televízió, újságcikkek, internet stb.)

Természetismeret-Biológia (7-10.évfolyam)

- kísérleti, vizsgálódási eszközök
- nagyító, egyszerű mikroszkóp, metszetek
- tablók, gyűjtemények, modellek
- "elsősegély-doboz"
- információhordozók (filmek, könyvek, lexikonok, diák, rádió, televízió, internet, egészségügyi kiadványok stb.)

Természetismeret-Fizika (7-10.évfolyam)

- mérő, vizsgáló, kísérleti eszközök
- mechanikai kísérleti doboz
- fólia sorozat
- információhordozók (filmek, könyvek, lexikonok, rádió, televízió, újságcikkek, internet stb.)

Természetismeret-Kémia (7-10. évfolyam)

- kémiai, kísérleti eszköztár
- kémiai anyagok
- környezetkímélő tisztítószer
- tablók, táblázatok
- információhordozók (filmek, könyvek, lexikonok, rádió, televízió, újságcikkek, internet stb.)

Történelem és társadalmi ismeretek (5-10. évfolyam)

- lakóhelyi értékek (természeti, gazdasági)
- írásos forrásanyagok helyi népszokásokról, hagyományokról, eseménynaptár
- tárgyi emlékek
- időszalag
- történelmi időtábla
- képes történelmi atlasz
- történelmi személyiségek, királyok képei
- falitérképek, kontúrtérképek
- képeslapok
 - képes újságok
- lakóhelyi folyóiratok
 - múzeumi katalógusok
 - írásvetítő
- videofilmek
 - televízió, rádió műsorai
- lexikonok
- képzőművészeti alkotások
- internet
- formanyomtatványok
- tájékoztató a helyi önkormányzat munkájáról

Magyar nyelv - és irodalom (1-10. évfolyam)

- szabadpolcos könyvtár
- természettel kapcsolatos irodalmi, képzőművészeti alkotások
- gyermeklexikonok
- Ablak Zsiráf
- Gógös Gúnár Gedeon
- Magyar Helyesírás Szabályai
- Magyar Értelmező Kéziszótár
 - írók, költők arcképsorozata
- írásvetítő
- betűkészlet
- hívóképek
- játéktárgyak
- tablók, táblázatok
- nagy falitükör
- hangkazetták, CD-k, filmek, zenei művek
- rádió, televízió

- folyóiratok
- internet

Földrajz (6 - 10. évfolyam)

- falitérképek
- tanulóatlaszok
- földgömb
- a Föld domború térképe
- diaképsorozatok
- enciklopédiák
- mérőeszközök
- képek, fényképek
- homokasztal, stb.

Matematika (1 - 10. évfolyam)

- környezet tárgyai
- mérőeszközök
- játékok
- táblázatok
- grafikonok
- tablók
- demonstrációs készletek
- hőmérő

Rajz - és kézművesség (1 - 8. évfolyam)

- írásvetítő
- magnetofon
- diapozitív sorozat
- természetes anyagok
- reprodukciók
- modellek
- albumok
- demonstrációs tablók
- szövőkeret
- népművészeti tárgyak, anyagok
- könyvek stb.

Ének-zene (1 - 8. évfolyam)

- lakóhelyi népszokás gyűjtemény
- pánsíp

- lemezjátszó, lemezek
- ritmus hangszerek
- metallofon
- zeneszerzők arcképsorozata
- könyvek
- zenei anyagok stb.

Testnevelés (1 - 12. évfolyam)

- játékok
- gyakorlat gyűjtemény
- sportági szakkönyvek
- általános tornaszerek, kézi szerek, sportszerek
- egyéb segédeszközök, tükör, mérleg, szabadtéri mászók
- úszásnál használható segédeszközök
- szánkó stb .

Ismerkedés az informatikával (5 évfolyam)

- számítógép, internet
- szabadpolcos könyvtár
- szótárak, lexikonok
- sajtótermékek, stb.

Informatika (7 - 10. évfolyam)

- számítógép, internet
- szabadpolcos könyvtár
- szótárak, lexikonok
- enciklopédiák
- sajtótermékek, stb.

Osztályfőnöki (4 - 12. évfolyam)

- könyvek
- bábok
- videó filmek
- sajtótermékek
- lemezek
- sportszerek
- étrendi anyagok
- pályaválasztási tájékoztatók, stb.

Kommunikáció

Iskolán belül

- iskolai "zöld híradó"-faliújság
- rendezvények
- személyes megkeresések
- plakátok

Iskolán kívül

- helyi és országos média
- zöld hirdető táblák
- eseménytárak, kiadványtárak
- személyes megkeresések
- szórólapok stb.

Minőségbiztosítás

Ellenőrzés, értékelés: kérdőívek, szociometriai vizsgálatok, különböző megfigyelések, egyéni, csoportos beszélgetések, egyedi értékelési módok a DÖK-vel, segítő tanárral, osztályfőnökkel.

Továbbképzés

Belső továbbképzés:

- végzett szakértő a tantestületben időszakos, folyamatos tájékoztatást ad
- megbízott, felelős pedagógus - aktuális témák feldolgozását vezeti
- önképzés - motiválás.

Külső továbbképzés:

- nevelőtestületi - meghívott szakértő - előadás
- nevelőtestületi - meghívott szakértő – gyakorlat centrikus továbbképzés
- testület tagjának részvétele továbbképzéseken
- testület tagjának részvétele helyi, regionális, országos rendezvényeken
- a nevelőtestület regionális felkészítő, segítő, hagyományteremtő bázis (összefogja, segíti a régió környezetnevelési munkáját)

2. számú melléklet

EGÉSZSÉGNEVELÉSI PROGRAM

Az egészségnevelés jogszabályi háttere

A gyermek, a tanuló egészségének, biztonságának védelmével kapcsolatos feladatok, a feladatokban közreműködőkre vonatkozó jogszabályokat a 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 41. 42. 43. pontja tartalmazza.

Nkt. 27§. (11) bekezdése meghatározza a mindennapos testnevelés rendjét. A testmozgás a helyi tantervben meghatározott legalább három testnevelésóra és a játékos testmozgás keretében valósítható meg. Előírás szerint a játékos testmozgást minden olyan tanítási napon meg kell szervezni, amikor nincs testnevelésóra.

A játékos egészségfejlesztő testmozgás ideje naponként legalább harminc perc, amelyet több, legalább tizenöt perces foglalkozás keretében is meg lehet tartani.

A helyi tantervnek biztosítani kell, hogy a tanulók életkorához, az egyes tantárgyak sajátosságaihoz igazodva a tanulók elsajátíthassák az egészségfejlesztéssel, a fogyasztóvédelemmel, a környezetvédelemmel, a közlekedésre neveléssel, a társadalmi bűnmegelőzéssel, az áldozattá válással az erőszakmentes konfliktuskezelő technikákkal összefüggő ismereteket, felkészüljenek azok gyakorlati alkalmazására az infokommunikációs technológiák alkalmazásával.

Az egészségnevelési program a következő értékek kidolgozásának figyelembevételével készült:

- Az egészség alapvető emberi jog
- Az egyenlőtlenségek csökkentése és a szolidaritás
- Az egyének, csoportok, intézmények és közösségek részvétele és felelőssége az egészség fejlesztésében.

Kiemelt figyelmet kapnak az alábbi területek:

- A dohányzás visszaszorítása
- Alkohol- és drog prevenció
- Az egészséges táplálkozási szokások elterjesztése és az élelmiszerbiztonság fejlesztése
- Az aktív testmozgás elterjesztése
- A közegészségügyi és járványügyi biztonság fokozása
- Az egészséges fizikai környezet kialakítása.

Helyzetelemzés

- az iskola adottságai (személyi, tárgyi, szervezeti feltételek), Pedagógiai program megfelelő fejezete
- kapcsolatrendszere Pedagógiai program megfelelő fejezete
- a testi-lelki egészség helyi jellemzői: leggyakoribb betegségek: felső légúti megbetegedések, bőrbetegségek
magatartási problémák: agresszió, hiperaktivitás, dohányzás (néhány esetben)

Az egészségnevelés általános céljai

- Testi, pszichikai, szellemi szempontból egészséges fiatalok nevelése, személyiségfejlődésük, a társadalomba való beilleszkedésüknek segítése.
- Az egészséges életmód, életvitel és közlekedés szokásrendszerének kiépítése ismeretek, készségek, attitűdök elsajátítása, kialakítása.
- Primer prevenció keretében az egészségvesztés megakadályozása:
- A tanulók környezetismeret, természetismeret, illetve biológiaórákon szerzett ismereteire támaszkodva, azokat továbbfejlesztve tudatosítsa a tanulóknál az ember és a környezet közötti kapcsolatot, hatékony kölcsönhatást.
- Megismertetni a tanulókkal az egészségre kedvező és káros tényezőket, a betegség-megelőzési módokat, eljárásokat, tudatosítani a tanulóknál az egészséges életmód szabályait, normáit, a pozitív beállítódásokat.
- Élethelyzetek, szituációk bemutatásával és elemzésével fejleszteni szemléletüket, viselkedési normáikat, erkölcsiségüket, önmaguk és mások iránti felelősségüket.
- Megértetni a tanulókkal a rend, a tisztaság, a fegyelmezett élet élethosszabbító szerepét, jelentőségét.
- A családi élet, felelős szexuális kultúra kialakításának elősegítése.
- Játékos, egészségfejlesztő testmozgás tanulói igényének elősegítése.

Speciális célok:

- folyamatos megfigyelés
- konkrét segítségadás
- kapcsolattartás családdal, orvossal, védőnővel
- egyénre szabott mozgásfejlesztés
- személyi tárgyi feltételek megteremtése
- a serdülőkor problémái: magatartás, szexualitás, dohányzás
- magatartás zavarok kezelése, konfliktuskezelés
- veszélyhelyzetek, énkép („nemet” mondás).
- iskolaorvosi együttműködés
- önismeret, önkontroll kialakítása, fejlesztése
- sérülés specifikus módszerek alkalmazásával szinttartás, fejlesztés
- jó és rossz megkülönböztetése
- különböző elsődleges, másodlagos sérülések pedagógiai-egészségügyi kezelése, prevenciója

Az egészségnevelés fejlesztési feladatai

- Rendelkezzenek alapvető ismeretekkel az emberi szervezet működéséről, a testi egészség és a mentálhigiéné összefüggéseiről.
- Alakuljon ki és fejlődjön mozgáshoz, sportoláshoz való pozitív viszonyuk, szabadidő – kultúrájuk.
- Rendelkezzenek megfelelő önismerettel, énképpel, és értsék meg a kulturális különbségeket.
- Fejlődjön erkölcsi tudatuk, jellemük, ítélőképességük.
- Ismerjék az egészségkárosító szokások és szenvedélyek kialakulását, azok megelőzését, alakuljon ki bennük a “nemet mondás” készsége.
- Ismerjék, és szükség esetén tudják alkalmazni az alapvető elsősegély-nyújtási módszereket.
- Legyenek képesek megkülönböztetni a jót a rossztól, tudják felismerni az erkölcsöt romboló tényezőket, a devianciát.
- Készüljenek fel az örömteli párkapcsolatra, a családi életre.

Az egészségnevelés tartalma

Alsó tagozat

- Gyakorlottság az önellátásban
- Személyi higiénia (fogmosás)
- Testi higiénia - tisztálkodás
- Közlekedési szabályok
- Baleset megelőzés
- Testünk ismerete-testrészek
- Egyén és közösség kapcsolata
- Kultúrált viselkedés
- Alkalmazkodó képesség fejlesztése
- Életrend (napirend)
- Mozgáskultúra fejlesztés
- Környezetkímélő magatartás kialakítása
- Fertőző betegségek terjedésük, megelőzésük
- Testtartási rendellenességek kialakulásának megelőzése
- Mozgásigény felkeltése
- Rendszeres testedzés
- Játékos mozgásos vetélkedő
- Iskolán kívüli mozgáslehetőségek

Felső tagozat

- Az ember legfontosabb biológiai, pszichológiai-szociálpszichológiai jellemzői
- Emberismeret, empátia, alkalmazkodó készség
- Egyén és közösség
- Kultúrált viselkedés
- Baleset-megelőzés
- Elsősegélynyújtás
- Közlekedési kultúra és biztonság
- Betegséget okozó biológiai és környezeti tényezők
- Kultúrált és esztétikus környezet kialakítása, védelme
- Önismeret
- Stresszoldó technikák
- Konfliktuskezelési készségfejlesztés
- Egyéni képességek és célok összhangja
- Máság elfogadása

- Gyógynövények szerepe
- Biotermékek, vegyszermentes termékek, ételek
- Egészségkárosító élvezeti szerek ismerete
- Szenvedélybetegségek
- Egészséges testi fejlődés elősegítése
- Könnyített gyakorlatok
- Cselekvésbiztonság fejlesztése
- Úszás technikája
- Mozgáskontroll fejlesztése
- Vízbiztonság
- Sportjátékok
- Szabadtéri sport

Az egészségnevelés módszere, eszközei

Szóbeli módszer	- Közvetlen kapcsolat lehetősége • Előadás • Beszélgetés • Megfigyelés • Szoktatás • Mintakövetés • Kérdés-felelet • Felolvasás stb. - Közvetett kapcsolat lehetősége • Rádióelőadás • Tv-adás, videó • Magnetofon stb.
Nyomtatásos módszer	• Faliújság • Brosúra • Felhívás • Reklám
Szemléltetés és módszer	- Természetes tárgyak (mikroszkópos, makroszkópos) - Természetes tárgyak reprodukciói • Fénykép • Rajz • Modell • Makett

	- Grafikai ábrázolások • Diagram • Vázlat • Rajzok
Kombinált módszer	- Kiállítás - Egészséges ételek készítése, kóstolása - Könyvtári kutatómunka - Sportbemutatók, vetélkedők - Iskolarádió - Filmvetítés - Kérdőívek - Rendezvények • Egészségnap • Egészség hét • Egészség hónap - Kirándulás - Dramatizált játékok - Vetélkedő - Iskolaújság - Kísérlet

A módszerválasztás szempontjai

- Tevékenységközpontú és életszerű
- Élményközpontú, motiváló
- Megfelel a tanuló életkorának.
- Pozitív életszemléletet ad
- Együttműködésre épül
- Sok játékos elemet tartalmaz.

Szükséges eszközök

Csecsemőgondozáshoz: eszköz készlet,

Mozgásfejlesztéshez: 2 nagy labda, 2 füles labda, 2 gördeszka, 1 pörgető háló, 2 marok labda, 10 db tollas ütő, labdával, 2 közepes tornapad, tornakazetta, egyensúlyfejlesztő eszközkészlet, 3 tornaszőnyeg, 1 roller 10 db polifom szőnyeg

Úszásoktatáshoz: úszódeszka, polifom, (műanyag) eszközök, útiköltség

Sportjátékokhoz: ugrókötelek, labdák, mezek, hálók, röplabda, kézilabda, focilabda, 20 db gumilabda. Szőnyeg, 3 db szánkó, 1 db kerékpár

Rendszeres testedzéshez: súlygolyó, expander, gumi kötél, mérőszalag, szobamérleg, medicinlabda, 10 db tornabot, 5 db zsámoly, 10 db babzsák

Közlekedési ismeretekhez: filmek, fóliák, képek, hangkazetták

Tisztálkodási eszközök: mosdás, fogmosás, fürdés, mosás eszközei, körömrészelő, körömvágó olló, vasaló, vasalódeszka

Emberi test részei: modell, képek, csontváz, torzó

Elsősegélynyújtáshoz: elsősegélynyújtó doboz

Diavetítő, fényképezőgép, mikroszkóp, diktafon, 10 db nagyító, 10 db iránytű, 1 db vérnyomásmérő, magasságmérő lécz, 3 db magnó, 2 db CD lejátszó, 1 db videó TV készülékkel, gyógyszerárroló szekrény

Az egészségnevelés erőforrásai

Humán, szellemi erőforrások

- Továbbképzések tervezése, szervezése (BGR 2 fő)
- Részvétel helyi, regionális tájékoztatókon

Tárgyi erőforrások

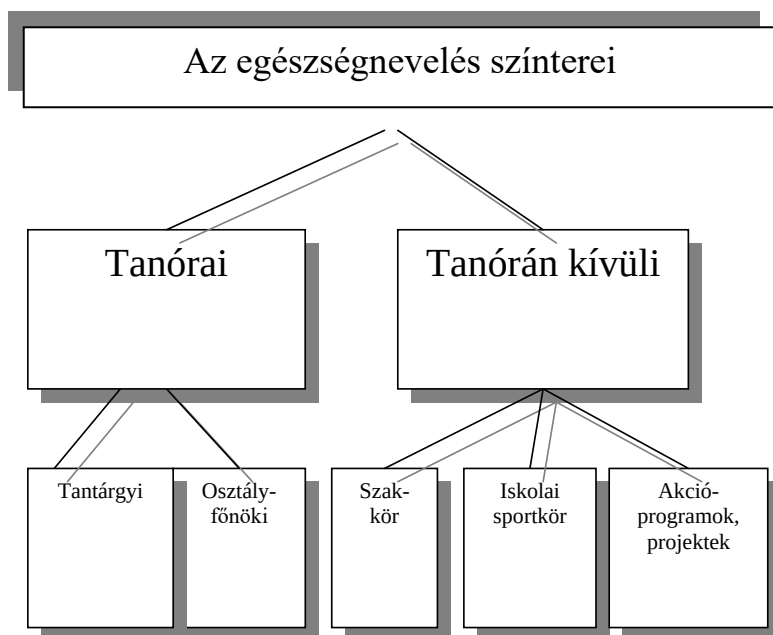
- Szemléltető képek
- Fóliák, modellek
- Szakkönyvek
- Szaktantermek
- Audiovizuális eszközök stb.

Anyagi erőforrások

- Költségvetés – normatív támogatás (költségvetési törvény)
- Iskolai szolgáltatások bevétele (Alapítvány, Bálók, Papírgyűjtés)
- Pályázati (országos, megyei, helyi) támogatások
- Alapítványi támogatások
- Szponzori juttatás stb.

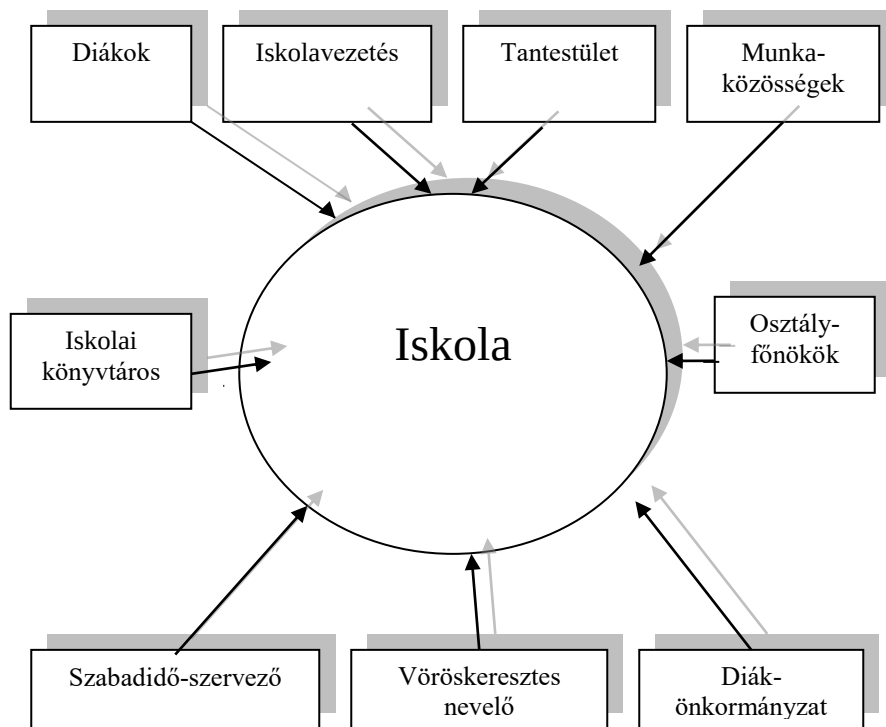
2004-től külön normatíva is biztosított az éves költségvetési törvényben az egészségnevelés iskolai feladatainak megvalósítására.

Az egészségnevelés szinterei

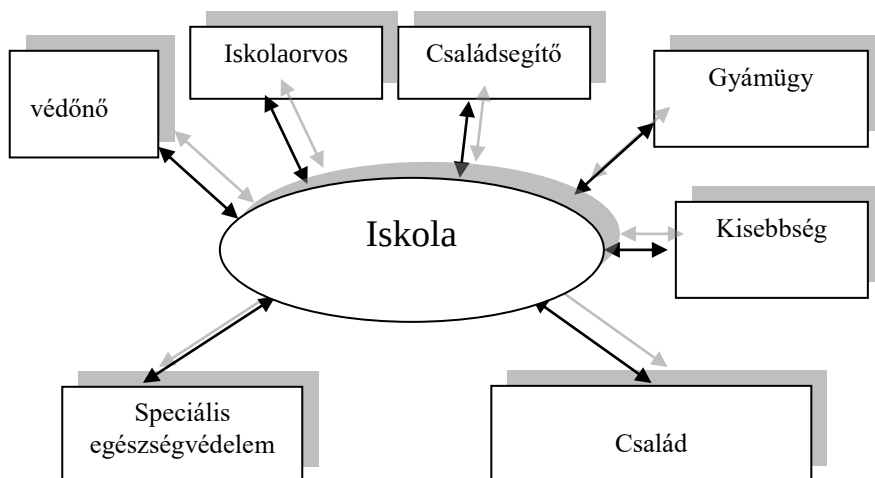

Az iskola kapcsolatai az egészségnevelésben

Belső kapcsolatok

Külső kapcsolatok

Az egészségnevelés értékelése

Az értékelés típusa

- Folyamatra irányul
- Egyénre figyel
- Folyamatosan értékeli
- Tantárgyhoz csatoltan szövegesen, szóban

Az egészségnevelés értékeléséhez alkalmazott adatgyűjtési módszerek

- SWOT-analízis
- Dokumentumelemzések
- Megfigyelés
- Interjú, célcsoportos beszélgetés
- Tanulói munkák, kiállítási anyagok, beszámolók
- Pályázati eredményesség

A SWOT analízis

3. számú melléklet

NEMZETI KISEBBSÉGI NEVELÉSI PROGRAM

Az iskolában folyó nevelő- oktató munka alapelvei, céljai, eszközei, eljárásai

A Szent István Körúti Egységes Gyógypedagógiai Intézmény, Általános Iskola, Szakiskola és Készségfejlesztő Iskola nevelő - oktató munkáját a hagyományos pedagógiai elveken túl a fogyatékos gyermekek iskolai fejlesztésének irányelvei determinálják.

Iskolánkba a Szakértői Bizottságok javaslata alapján kerülnek a tanulók.

A nemzeti kisebbségi tanulóink miatt különös hangsúlyt fektetünk a multikulturális nevelés feladataira, a másság megismertetésére elfogadtatására, megértésére, a cigány identitás és a tanulás, tudás megszerzésének pozitív összekapcsolására.

A fogyatékossgból származó hátrányra ránehezedik az értékrend, az életmód mássága is.

A szülői elvárások a többségi iskolákhoz viszonyítva nagyban eltérnek az oktatásban, nevelésben. A családok erősen támaszigényes életmódja eleve érzékenyebb reagálásokat vált ki a szülőkből. Nehezen tudják jogos, vagy vélt sérelmeiket indulatok nélkül előadni. A problémák megoldása nagy pedagógiai leleményességet, empátiás készséget, nyugalmat igényel. Roma tanulóink számára rendelkezésre áll minden segítségnyújtási forma, amely a szociálisan hátrányos helyzetű, és a tanulásban lemaradó gyerekek számára adott. Többször szolgáltatóként az iskola biztosítja a ROMA programokon való részvételt, az etnikai kultúra ápolásához szükséges lehetőségek kiaknázását iskolai és városi szinten.

Olyan iskola megteremtésére törekszünk, ahol a gyerekek elsajátíthatják a társadalmi beilleszkedéshez szükséges ismereteket, ahol jól és biztonságban érzik magukat, és ahol az értékeket, ismereteket fogyatékoságuknak megfelelő szinten sajátíthatják

el.

Ennek érdekében a következő pedagógiai alapelvek megvalósítására törekszünk:

- A sérült személyiség fejlesztése gyógypedagógiai eszközökkel
- A tanulók egyéni képességeinek, eltérő fejlődési ütemének figyelembe vétele az oktatás és nevelés folyamatában
- Egységes nevelési elvárásokkal a követelmények biztonságossá tétele
- Támasz és segítségnyújtás a tanulási folyamatokban, az emberi törekvésekben
- Speciális nevelési szükségletek figyelembe vétele az oktatás-nevelés minden területén.

Ezért a következő célokat tűztük ki:

- Az enyhe fokban értelmi fogyatékos tanulók képesség fejlesztése a hiányosan működő pszichés funkciók terápiás jellegű korrekciójával
- A differenciált, szükségletekhez igazodó felzárkóztatás rehabilitációs és rehabilitációs eljárásokkal
- Az általános műveltség megalapozása a fogyatékoság, életkor és osztályfok figyelembevételével
- Az eredményes társadalmi beilleszkedés feltételeinek megteremtése az önálló életvezetési technikák elsajátításával, gyakorlásával. Toleráns magatartás kialakítása a személyiség gazdagításával, az általános emberi értékek és normák elfogadtatásával.

Az iskolánkban folyó oktatás- nevelés fő feladatai

- Az alapkokumentumok által szabályozott ismeretanyag elsajátíttatása az évfolyamok, osztályfokok, tantárgyi sajátosságok, egyéni különbségek figyelembevételével
- A mentális képességek fejlesztése a megismerő funkciók egyénre szabott terápiás jellegű korrekciójával
- Az ismeretek tartalmának, mélységének mindenkori aktualizálása a tanulócsoport és az egyének kondícióinak megfelelően

- A tanítás és nevelés szervezeti kereteinek szükség szerinti alakítása
- A módszerek és tevékenységi formák optimális megválasztása a mindenkori pedagógiai munka kívánalmainak megfelelően
- A fejlesztési szakaszoknak megfelelő szűrő és diagnosztikus eljárások kidolgozása
- Célzottan segíteni a cigányság történelmének kultúrájának, hagyományainak megismerését. Hozzájárulni a másság megértéséhez, ezen keresztül erősíteni az önismeretet, a közösségi együttélést, összefogást.
- Felkészíteni a tanulókat a képességeiknek és érdeklődésüknek megfelelő pályaválasztásra, továbbtanulásra.

Általános és speciális feladatok

Minden évfolyamon, minden tanulócsoportban a beszéd-, kifejező-, és logikai készség fejlesztése: szituációs, mozgásos játékok, különböző valós probléma és feladatmegoldó helyzetek rendszeres alkalmazásával.

- A tanulók személyiség-, és képességfejlődésének folyamatos kontrollja - a pozitív tulajdonságok erősítése, a kedvezőtlen személyiségjegyek korrekciója.
- A különböző műveltségtartalmak komplex, többoldalú megközelítése, a tudás iránti igény kialakítása, fejlesztése.
- Az egész napos foglalkoztatás biztosítása.

Pedagógiai eljárások, módszerek, eszközök

Tanulási, tanítási tevékenység tervezése

Kiemelt feladata a programnak:

- Folyamatosan vegye figyelembe a gyerekek fejlődéslélektani jellemzőit, igazodjon a teljesítőképesség mindenkori szintjéhez.

- A teljes tanulási-, tanítási tevékenység a szemléletességre, a cselekedtetésre, az önálló munkáltatásra, differenciált foglalkoztatásra épüljön.
- A gyermekek tanulását a többoldalú pozitív megerősítés segítse elő a helyes tanulási szokások kialakításával.
- A tanítványi kötődés - mint folytonos tanulási motívum erősítése.

Kiemelt módszerek

- Többoldalú rendszeres szemléltetés
- Kommunikációs gyakorlatok: beszédművelés, olvasás, írás, ismeretterjesztés, minél több közvetlen kapcsolatszerzés útján .A matematikai és logikai gondolkodás alapelemeinek folyamatos fejlesztése.
- Motivációs játékok, szerepjátékok.
- Csoportmunka, önismeret, személyiségfejlesztő kiscsoportok önkontroll erősítése
- Komplex megközelítés, konkrét, gyakorlati példák, szemléletesség, konkrét alkalmazhatóság, rendszeres közvetlen és közvetett tanulási segítségnyújtás, együttműködés, irányítás
- Speciális feladat: az egész napos foglalkoztatás teljeskörű lehetőségeinek biztosítása (személyi, és tárgyi feltételek)

Személyiségfejlesztéssel kapcsolatos feladatok

A személyiségformálás: emberépítés, kapcsolatfelvétel, kapcsolattartás, önmagunk és mások elfogadásának megkönnyítése.

A személyiség legfontosabb összetevői: értelem, érzelem, akarat, jellem. A személyiségfejlesztéssel kapcsolatos pedagógiai feladatok a különböző tanórai, illetve tanórán kívüli tevékenységek során valósulnak meg. A tanórák és a napközi

keretében végzett személyiségfejlesztés során a nevelő a környezettel való hatékony kölcsönhatás, eredményes problémamegoldás révén viselkedési modellé válhat a tanulók számára. A nevelő szervező tevékenységének eredményeként kialakulhatnak a tanulók képességeinek, igényeinek megfelelő helyzetek, feladatok, az aktivitásuk mozgásba lendül.

Tagozatunkon a tanulók fogyatékosságának megfelelő, legmagasabb szintű képzés és a társadalomba való sikeres integrációjuk a legfontosabb feladat.

Ennek érdekében:

- A tervszerű nevelő és oktató munka során a tanulók alapkészségeit fejleszteni és számukra korszerű, a mindennapi életben hasznosítható, továbbépíthető alapműveltséget nyújtani
- Tanulóinkkal megismertetni a roma történelmet, a roma irodalmat és egyéb művészeti ágazatokat koruknak és értelmi képességeiknek megfelelően.
- Az iskola olyan - az emberre, társadalomra, művészetekre, a természetre, tudományokra, technikára vonatkozó - ismereteket közöl, amelyek megalapozzák a tanulók műveltségét világszemléletét világképük formálódását eligazodásukat szűkebb és tágabb környezetükben.
- Fontosnak tartjuk, hogy a diákok elsajátítsák az egyéni tanulás módszereit.
- A tanulók között a szorgalom a tudás és a munka nyerjen nagyobb becsületet.
- Törekedni kell a humánusra, az egyén és a közösségek iránti tiszteletre
- Segíteni kell a diákoknak észrevenni a jót, megelőzni, felismerni a rosszat.
- Törekedni kell az emberek közötti érintkezés elfogadott normáinak és helyes formáinak kialakítására.
- Meg kell ismertetni a tanulókkal a nemzeti kultúra és történelem fontos eseményeivel.

Kiemelt területként kell kezelnünk az iskolába kerülés időszakát, hiszen ekkor az első osztályosoknak be kell illeszkedniük egy érzelmileg lazább kötődést jelentő közösségbe, az iskolai közösségbe, ahol társadalmi elvárásokkal találkoznak. Az első osztályos nevelőknek segítséget kell nyújtaniuk a beilleszkedéshez, el kell érniük, hogy szorongás mentes légkör alakuljon ki, ahol a gyermekek megfelelő sikerélményhez jutva képességeik legjavát tudják nyújtani. Társaikhoz, nevelőikhez harmonikus kapcsolat fűzze őket. Fontos, hogy az elsős nevelő tisztában legyen: a roma kisgyermek egy erősen eltérő kultúrából, más szabályrendszerből érkeztek. Az alsó tagozat feladata a személyiségformálás terén az alapozás. Ki kell alakítanunk az "én" harmóniáját, az önismeretet, az önelfogadást és a pozitív önértékelést.

A személyiségfejlesztés folyamatában legfontosabb partner a szülő. A szülői értekezletek és egyéni beszélgetések során a pedagógusnak meg kell találni a szülőkkel a hatékony együttműködés lehetőségét. Ki kell alakítani a kölcsönös bizalom és tisztelet légkörét a roma szülőkkel is, ennek nyertese a gyermek, aki így kiegyensúlyozottabb, lelkileg is egészségesebb személyiséggé válhat.

Közösségfejlesztéssel kapcsolatos feladatok

Marginális eleme a társadalmi beilleszkedést segítő eljárások összessége.

- Az emberi, a gyermeki természetet figyelembe véve elvárható, hogy a tanulók a mindennapi együttélésben a társadalom által elfogadott értékeknek, normáknak megfelelő szokásokat sajátítsanak el.

- Az őket körülvevő személyek, valamint elődök (roma írók, művészek) cselekedetei magatartási mintaként épüljenek be, amelyek közül egyéniségüknek megfelelően tudjanak választani.
- A hon-, és népismeret segítse elő a harmonikus kapcsolat kialakulását a természeti és társadalmi környezettel.
- A tanulók szerezzenek személyes tapasztalatokat az együttműködés, a környezeti konfliktusok közös kezelése és megoldása terén .
- A kommunikációs kultúra középpontjában a másik figyelmes meghallgatása, a vélemények, érvek kifejezésének, értelmezésének, megvédésének a képességei állnak.
- A magatartási normák, minták megismerése nyomán jussanak el a szabálytudatig, az elfogadásig, a szabályazonosulásig.
- Ismerjék fel, és tudják értelmezni, hogy vannak egyéni és közösségi érdekek, érdekütközések és léteznek kompromisszumos megoldások. Ítélik el a testi erővel, a hatalommal, a tekintéllyel való visszaélést.
- Tudjanak azonosulni az emberszerető, toleráns magatartással.
- Tevékenységeik, cselekedeteik során mutakozzon meg az együttműködés, az önzetlen segítség, az egészséges versenyszellem játékban, alkotásban, sportban.
- Tagozatunk kapcsolatait tágabb társadalmi szférára is kiterjesztjük a közösségfejlesztés érdekeinek megfelelően. Így az általános iskolákkal, roma szervezetekkel, a Művelődési Központtal, a környékbeli eltérő tantervű tagozatokkal.

Gyermek-, és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatok

Tanulóink nagy része a társadalom periferiáján élő családokból érkezik. A beszűkült környezetben élő szülők és gyermekeik vágnak egy stabil kapcsolatra. Egyre több a szorongó, védettségre vágyó gyerek.

Feladataink

- A család, és a gyermek közvetlen környezetének megismerése
- A gyermek kapcsolatainak feltárása (kortárs közösség, tágabb környezet), s ennek ismeretében a veszélyeztető faktorok kiszűrése
- Napközi szervezése annak érdekében, hogy a gyermek idejének nagy részét szervezett és ellenőrzött keretek között töltsse.
- A helyi lehetőségek kihasználásával törekvés a szabadidő hasznos eltöltésére (kirándulással, múzeum-, vagy üzemlátogatással)
- Napi kapcsolat a családsegítőkkal, a gyermekjóléti kollégákkal, a rendőrséggel, a gyermekorvossal, a védőnőkkel, a gyámügyi feladatokat ellátó kollégákkal, az iskola gyermek és ifjúságvédelmi felelősével.

A következő eljárásokkal igyekszünk enyhíteni roma tanulóink szociális hátrányain, elősegíteni sikeres beilleszkedésüket a társadalomba:

- Napközi otthon szervezése
- Iskolai könyvtár és más létesítmények használata
- A nevelők segítő szándékú odafordulása a gyermekek felé
- Családlátogatás
- A szülők nevelési gondjainak enyhítése, felvilágosító munka a szociális juttatásokról a szülői értekezleten.
- Szükség szerint az iskolai gyermek és ifjúságvédelmi felelős munkájának igénybevétele
- Jogosultság és szükség esetén segélyre javaslat
- Drog és bűnmegelőzési programok szervezése az egészségügyben és a rendőrségen dolgozók segítségével
- Pályaorientációs tevékenység keretében kertészeti, alapismeretek, és szöveg elsajátítása. Számítógép használatának megismerése kiscsoportokban.
- Részvétel tanulmányi ösztöndíj pályázatokon
- Kirándulások, táborozások költségeinek támogatása
- Cigány kulturális rendezvényeken való részvétel

A szülő, a tanuló, a pedagógus együttműködésének formái:

- Szülői értekezletek
- Szüreti bál, karácsony, farsangi bál, anyák napja
- Iskolai ünnepségek (évnyitó, évzáró stb.)
- Családlátogatás

Speciális feladatok a tantárgyak tanításában

Anyanyelv és irodalom

Feladat:

- Az anyanyelvi kultúra és irodalmi műveltség megalapozása. Ezen belül elsődleges feladat: az értelmes, kifejező beszéd, a kommunikációs helyzetek felismerése, normához közelítő nyelvi fordulatok, tiszta artikuláció kialakítása, a szókincs bővítése
- Az olvasás írás tanítása
- Bábjátékok, drámajátékok
- Ismerjenek meg roma meséket, verseket, hagyományokat (Szécsi Magda meséi)

Környezetismeret

- A környezetismeret tanításánál is elsődleges feladat a szókincsfejlesztés, a tiszta, érthető beszéd kialakítása
- A kommunikációs helyzetek felismerése: "a hely ahol élünk" (társadalom, természet, lakóhely, család) "amit tudunk érte tenni"- a tanult ismeretek gyakorlati alkalmazása

Ének-zene

- Ritmusérzék fejlesztése
- Roma népdalok megismertetése
- Ünnepi szertartások, rituális játékok
- A roma hagyomány játécai és táncai

Rajz és kézművesség

- Esztétikai értékek felismertetése

- Mesék illusztrálása
- A roma színvilág megismertetése

Életvitel és gyakorlati ismeretek

- Egészséges életmód kialakítása
- A gyermek helye a családban

Eszközök:

- Meixner tankönyvcsalád, munkafüzetek, feladatlapok, betűtáblák, betűkártyák, hívóképek, tárgyképek, népművészeti tárgyak, gyermeklexikonok, Bölcs Bagoly sorozat, Búvár Zsebkönyv sorozat
- Egyszerű ritmus hangszerek, (dob, cintányér)
- Szécsi Magda: Madarak aranyhegedűn, Az aranyhalas lószem tükre, Bari Károly: Az erdő anyja

Matematika

- A látási, tapintási, mozgási észlelések, megfigyelések, ábrázolásbeli tapasztalatok segítségével a tanulók vizuális képzeletének gazdagítása, jelenségekről alkotott fogalmak, ismeretek bővítése, árnyaltabbá tétele.
- A megismert fogalmak szóbeli használatával a verbális kifejezőkészség fejlesztése
- Szoktatás a műveletek pontos elvégzésére
- Önellenőrzés

Eszközök:

- Tankönyvek, munkafüzetek, korongok, pálcikák, szám és jelkártya, színes rúdkészlet, logikai készlet, mérőszalag, óra, játékpénz

Testnevelés

1.-12. osztály:

- Térészlelés fejlesztése
- Fizikai állóképesség fejlesztése, a fizikai aktivitáson keresztül a szellemi aktivitás előkészítése, illetve a sikeres mozgásos feladatmegoldások eredményeként az önértékelés és az önbizalom növelése
- A nagy és finommozgások, testséma, és a fizikális erőnlét fejlesztése
- Egyensúly fejlesztése
- A lateralitás fejlesztése, a dominancia erősítése

- Szem-kéz, szem-láb koordináció fejlesztése
- A vizuális és auditív percepció fejlesztését alapozó, illetve azt kiegészítő mozgások gyakoroltatása
- Pantomimika fejlesztésével és gyakoroltatásával a testséma és az emocionalitás fejlesztése
- Ritmikus tevékenységgel a ritmusérzék fejlesztése
- Problémamegoldások erősítése mozgásos tevékenységgel elvégzett feladatmegoldásokkal
- A mozgással kapcsolatos és a mozgáshoz kapcsolható szókészlet fejlesztése
- A mozgásfejlesztésben alapvető követelmény, hogy a gyerekek jó közérzettel, jó hangulatban (érzelmileg motiváltan) vegyenek részt a mozgásos feladatokban. A versenyszellem túlhajtása a lemaradók miatt veszélyes.

Eszközök

- Zsámoly, tornapad, bordásfal, ugrószőnyeg, talajszőnyeg, ugrószekrény, ugródeszka, mászórúd, mászókötel, body-roll készlet, kenguru labda, oldaliság jelző csuklópánt, ugrókötel, tornabot, karika, labda, babzsák, 1.2 és 3kg-os tömött labdák, kosárlabda, röplabda, futball labda, tollaslabda készlet, gördeszka, kerékpár, roller, kresztáblák, film

Magyar nyelv és irodalom

- Speciális feladat: továbbra is az olvasás, írás, helyesírás tanítása
- Roma írók verseinek, regényeinek ismertetése
Bari Károly: Az erdő anyja
Szécsi Magda: Szia, Frici!
Osztojkán Béla: Átyin Jóskának nincs ki megfizessen (8. o.)

Történelem

- A roma történelem és hagyományok megismerése
- A roma jelképek megismertetése: zászló, himnusz
- Speciális feladat: mondák, legendák, történetek ismertetése
- Romák szerepe a magyar történelemben
- Közös történelmünk, közös hazánk, közösségtudat erősítése

Rajz és vizuális kultúra

- Roma festők műveinek megismerése, elemzése (Péri Tamás)
- Roma népművészet megismerése (fafaragás, festészet stb.)
- Roma színvilág megismerése
- Értékek észrevetése, igényesség kialakítása, esztétikai érzék fejlesztése

Ének-zene

- Roma hagyomány játécai és táncai
- Ünnepi szertartások, rituális játékok
- Cigányzene jeles képviselői ma és régebben
- Cigányhimnusz megismerése

Természetismeret

Cél: A higiénés kultúra megalapozása, az öntevékeny egészségvédelem kialakítása. Speciális feladat az optimális fizikai fejlődéshez szükséges feltételek és tevékenységek biztosítása, ehhez megfelelő pozitív minták bemutatása. Káros hatások megismertetése, felvilágosítás időben.

4. számú melléklet

PERVAZÍV ZAVARRAL KÜZDŐ ÉS KÖZÉPSÚLYOS ÉRTELMI FOGYATÉKOS TANULÓK PROGRAMJA

Autizmus spektrumzavarral küzdő tanulók

Autizmus spektrumzavarral küzdő tanulóink értékelését, a velük szemben támasztott követelményszintet értelmi képességük és autista állapotuk súlyossága határozza meg. Van, aki a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók értékelési módja alapján, van, aki az enyhe értelmi sérült tanulók minősítési szempontjai alapján, van, aki az autizmus, mint vezető tünet alapján kapja bizonyítványát. Sajátos eljárási szükségletük, hogy a mérés feltételei az autista állapotukhoz igazodjon, mely alapfeltétele lesz optimális tudásszintjük megállapításának.

A pszichés fejlődés zavara miatt a tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanulóink szummatív értékelése sokszínű képet mutat. A szakértői vélemény alapján az iskolavezetés, az érintett pedagógusokkal közösen, a szülők bevonásával egy határozatot hoz, melyben leírja az adott tanuló állapotához igazodó minősítési eljárást. E határozat értelmében folyik a formatív és szummatív értékelés egyaránt.

A 32/2012.(X.8) EMMI rendelet 2.7és a 8. az autizmus spektrumzavarral küzdő, autisztikus gyermek számára is biztosítja a megfelelő pedagógiai ellátáshoz való jogot.

Az autizmus kontinuumra igen széles, ellátási forma lehet számukra az intézményünkben történő mintegy integrált nevelés-oktatás.

Ezen iskoláztatási forma feltételei:

- Szakértői vélemény az iskoláztatásukhoz
- A család részéről való együttműködésre, a gyermek folyamatos támogatására
- Az iskola adott nevelő állandó kapcsolata szakértői csoporttal, mely rendelkezésre áll a szülők felvilágosításában, problémakezelésben, a fejlesztés irányának közös kijelölésében, követelésében.
- Speciális módszertanban jártas, folyamatos önképzésre hajlandó nevelő és asszisztens állandó jelenléte
- Jól átgondolt, ütemezett fejlesztési terv
- Protektikus környezet, differenciált tanításszervezés
- A szociális kommunikációs és kognitív deficitok figyelembevétele
- Egyénre szabott mérés
- A tananyag szűrése, egyes tantárgyakból felmentés
- Lehetőség biztosítása egyéni szükségletek szerint a „fogyatékoság” kompenzálására
- Képességelőny maximális kihasználása

Alapelv:

A pervazív zavarban szenvedő gyerekek – hasonlóan minden más gyermekhez – fejlődő, fejleszthető sajátos, egyedi személyiség. A szociális-kommunikáció kontextusban zajló tanulás akadályozott, ezért a világról való tanulás megértés keretében nem a személyek közötti kapcsolatok szolgálnak, elsősorban.

Állapotának legjellemzőbb tünetei:

- A szociális, kommunikációs és speciális kognitív képességek minőségi károsodása
- Sajátos, egyénenként is eltérő a kölcsönösséget igénylő szociális készségek a gondolkodás, kreativitás szintje
- A beszédszinttel nem korreláló kommunikációs szint / perceptuális és expresszív téren egyaránt /
- Egyenetlen intelligencia és képességprofil
- Szelektív és / vagy sztereotip érdeklődés és aktivitás

Fejlesztésük, tanításuk során típusos nehézségeik:

- Szenzoros információ feldolgozás egyénenként eltérő zavarai
- Figyelmi zavarok
- Percepció, vizuomotoros koordinációs zavarok
- Intermodális integrációs egyenetlenségei
- Analízis-szintézis zavarai
- Absztrahálás és általánosítás problémái
- Tudáselemek átviteli nehézségei
- Valóság hiányos vagy téves értelmezése
- Szimbolikus gondolkodás nehézsége vagy hiánya
- Utánzási képesség sajátos zavarai
- Énkép, éntudat hiányosságai
- Reális jövőre irányultság eltérései
- Speciális nyelvi fejlődési zavarok, verbalitás félreértései és félreérthetőségei
- Strukturálatlan helyzetekben passzív vagy reaktív viselkedésmódok

Típusos erősségek

- Megfelelő vizuális szintű támogatás informatív
- A tanult megerősített rutinokhoz, szabályokhoz jól alkalmazkodna, e rutinok reaktív vagy sztereotip viselkedés esetén protektív tényezőként jól felhasználhatók
- Jó mechanikus memória

Nevelési-oktatási célok:

Az iskola nevelési-oktatási céljait kell összhangba hozni az adott tanulók szükségleteivel és sajátosságaival s a fejlesztési célokkal.

Távlati cél:

- Az egyéni képességek mellett elérhető legjobb felnőttkori adaptáció és önállóság megalapozása
- Sztereotip / reaktív viselkedésformák kontroll alá vonása, viselkedésszabályozás egyénileg elérhető, legmagasabb szintje
- Kommunikáció és metakommunikáció lehetséges legmagasabb megértési szintjeinek elérése, használata
- Kapcsolatteremtés, információszerzés és információcsere lehetséges módzatainak elérése

Feladatok:

- Sérülésspecifikus adaptált tárgyi és pedagógiai környezet biztosítása
- Biztonságérzet kialakítása / tér – idő – tevékenység / strukturálása
- Zavaró / veszélyes / viselkedésformák kezelése, prevenciója
- Állapotból adódó potenciális „veszélyhelyzet” miatt állandó felügyelet biztosítása
- Fejlődési hiányok, elmaradások kompenzálására a következő területeken:
 - Elemi pszichoszomatikus funkció
 - Szenzomotoros készségek
 - Szociális készségek
 - Kommunikáció

- Kognitív készségek
 - Szabadidős készségek elsajátítása
 - Az adott évfolyam követelményeivel összhangban tantárgyakhoz kapcsolódó ismeretanyag elsajátíttatása egyéni képességek figyelembevételével s a tananyag szűrésével
 - Egyénre szabott motivációs rendszer és mérési, értékelési forma megvalósítása
 - Egyéni szükséglettől függően nyújtott időkeret biztosítása

Az oktatás egyéb tartalmi vonatkozásai a követelmények évfolyamonkénti bontása a Program és tantervek az autista (autisztikus) gyermekeket és tanulókat oktató-nevelő intézmények számára megtalálható az iskolánkban, s ezzel integrálódik az értelmi sérültekre vonatkozó tanterv az Irányelveknek megfelelően.

Középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók

A középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók iskolai fejlesztésében figyelembe vesszük:

- Az értelmi funkciók fejlődésének sajátossága miatt az ismeretszerzés, a feldolgozás és alkalmazás során vezetésre, segítségre, folyamatos irányításra szorulnak. A szenzorikus és motorikus közlések befogadására fogékonyabbak, ezért képi szemléletes rávezetéssel, cselekvésbe ágyazott ismeretszerzéssel mutatható fel eredményesebb fejlesztés, mivel a verbális tanulás nagyon nehezen alakul ki
- Tanulásukban, ismeretszerzésükben rövid idejű odafordulás dominál, ezért igen változatos feladatadásra törekszünk
- Az egyéni különbségek miatt minden területen megkapják a többletidőt
- Az értelmi fogyatékosághoz társuló egyéb fogyatékoságok, betegségek (pl.: érzékszervek működési zavarai, mozgászavar, epilepszia) jelentős mértékben befolyásolják az egész személyiség fejlődését. A pedagógiai folyamat során tág teret kell biztosítani a hátrányok kezelésére, az egyéni bánásmódra.

Iskolánk a tanulók képességeihez igazodó egyéni fejlesztési programokkal, pedagógiai többlétszolgáltatásokkal (habilitáció, rehabilitációs foglalkozások, gyógytorna, logopédia, különféle terápiák) oldja meg optimálisan ezen gyermekek oktatását-nevelését.

A középsúlyos értelmi fogyatékos kisgyermek fejlesztésében meghatározó az enyhén értelmi fogyatékos társakkal történő együttnevelés. A tanulást, a társakkal történő együttműködést, a kommunikáció fejlődését segíti a számtalan élmény és minta, amelyet a kortárs csoportban megél.

A középsúlyos értelmi sérült gyermek személyiségbeli és tanulási jellemzőit figyelembe véve folyamatos feladat:

- Alapmozgások kialakítása, fejlesztése
- Kontaktus, kooperációs készségek fejlesztése
- Nonverbális, verbális kommunikáció fejlesztése
- Beszédindítás, beszédmegértés fejlesztése
- Aktív szókincs bővítése
- Grammatikai rendszer kiépítése
- Önkiszolgálási szokások kialakítása
- Adekvát játékhasználat elsajátíttatása
- Kognitív funkciók fejlesztése

Az integrált oktatás során a középsúlyos értelmi sérültek tantervi fejlesztései területeit megtartjuk, s annak részterületeit integráljuk az enyhén értelmi fogyatékos tanulók tantárgyi rendszerével. Ez úgy valósul meg, hogy a tanórai differenciált munkavégzés során érvényesítjük a tartalmi eltéréseket.

Fejlesztési területek

Anyanyelv és kommunikáció

Természeti környezet
Társadalmi környezet
Életvitel és gyakorlati ismeretek
Rajz és kézművesség
Mozgás és testi nevelés

5. számú melléklet

SÚLYOSAN ÉS HALMOZOTTAN FOGYATÉKOS GYERMEKEK PROGRAMJA

A tanuló csoport meghatározása

„A halmozottan fogyatékos személyek között jellegzetes típust képviselnek a súlyosan, halmozottan fogyatékosok. Esetükben a leggyakoribb a súlyos, agyi eredetű mozgáskorlátozottság és a motoros beszédzavar kombinálódása, de a súlyos értelmi fogyatékoság is előfordulhat. Ők voltak a populációból a leginkább elhanyagoltak; emberi szükségleteiket, kommunikációs igényeiket sokáig nem ismerték fel, képezhetetlennek tartották őket. Külföldön néhány évtizede már kifejlődött a velük foglalkozó gyógypedagógiai részdiszciplína, érdekvédelmük, életfeltételeik humanizálása. Hazánkban mindez most van kialakulóban.” (Lányiné 2001, 109. o.)

„Az elmúlt 10 évben Magyarországon kialakult gyógypedagógiai gyakorlat alapján súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermeknek tekintjük azokat, akik legalább két területen minősülnek fogyatékosnak és ezek közül legalább az egyik területen a legsúlyosabb minősítést kapják. A hatályos közoktatási törvény értelmében ezek a gyermekek 0-5 éves korukig korai fejlesztésben vesznek/vehetnek részt, illetve 5-18 éves koruk között tankötelezettség helyett képzési kötelezettséget kell teljesíteniük fejlesztő felkészítés keretében. Meg kell itt jegyezni, hogy nem minden képzési kötelezett gyermek tartozik a súlyosan, halmozottan fogyatékosok csoportjába. Az intézményrendszer hiányosságaiból adódóan előfordul, hogy olyan gyermeknek is fejlesztő felkészítést javasol a bizottság, aki azért nem beiskolázható, mert nincs a lakhelytől elérhető távolságban megfelelő intézmény.(...) Esetünkben azokat a gyermekeket soroljuk a súlyosan-halmozottan fogyatékosok körébe, akik a fenti definíció kritériumainak megfelelnek.” (Márkus 2003)

A tanulók pedagógiai jellemzése

Minél súlyosabb egy sérülés, károsodás, annál korábban felismerhető. Ezáltal a legsúlyosabban sérült gyermekek juthatnak hozzá a legkorábban a komplex megsegítéshez, ami jelentősen csökkentheti a másodlagos, vagyis következményes fogyatékoságok, akadályozottságok kialakulását, és elősegíti a különböző funkciók optimális fejlődését.

A pedagógiai megsegítés szempontjából a következő jellemzőket kell figyelembe venni:

A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermek

- személyiségének fejlődése a súlyos és halmozódó károsodások miatt jelentősen nehezítetté és akadályozottá válik, mely akadályozottság az egész élet folyamán fennáll, vagyis mozgásképeségben, kognitív képességekben, érzékelésben-észlelésben, kommunikációban, érzelmekben és szociális

viselkedésben – életkortól függetlenül a fejlődés kezdeti (elemi) szintjét mutatják. Bár képességeik elemi szinten állnak, mindig figyelembe kell venni az életkori sajátosságokból fakadó sajátos szükségleteket és igényeket is;

- személyiségének különböző funkciói sérülhetnek, s emiatt korlátozott az önálló életvitel, ezért egész életükön át külső személyek segítségére szorulanak;
- nem „különleges és elkülönítendő lények”, hanem emberek, akiknek speciális, átfogó, egymást kiegészítő fejlesztő-, támogató-, valamint gondozó-eljárásokra, megsegítésre van szükségük, aminek során nem választható szét a hagyományos értelmű oktatás, fejlesztés, képzés, nevelés és terápia, hanem komplex egészet alkotva – multidimenzionális és interdiszciplináris formában valósul meg az ápolás-gondozás-terápia-nevelés-képzés;
- képezhetők és nevelhetők még akkor is, ha ez adott esetben nem rögtön bizonyítható;
- nemcsak szokások kialakításával és viselkedésformák megváltoztatásával befolyásolhatók, hanem alapvetően humánus pedagógiai, nevelési és terápiás formákkal is megközelíthetők;
- a szűkebb és a tágabb társadalmi környezet történéseiben aktívabban vesznek részt, mint arra reakcióikból következtetni lehet.

A súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek tevékenységének és a tevékenység tanulásának sajátosságai

Nevelési, terápiás és rehabilitációs eljárások mindig tanulási folyamatokat feltételeznek. Ezért tisztában kell lennünk azzal, hogy hogyan tanulnak és tevékenykednek a súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek, hiszen ez fogja meghatározni nevelői tevékenységünk tervezését, szervezését és mindkét fél számára sikeres végrehajtását. (Hatos 1993, 1996; Márkus 1995, 1999, 2002; Richter 1983; Schaffer 1998;)

Kötődés a tárgyhöz és a jelenhez

- A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek figyelmét és érdeklődését elsősorban azok a tárgyak és jelenségek kötik le, melyek térben és időben közel vannak, tartalmilag pedig „testközeliek” vagyis leginkább közvetlenül rájuk vonatkoznak.
- A tárgyról és személyekről közvetlenül képesek leginkább hatékony tapasztalat- és ismeretszerzésre, valamint aktív cselekvések végrehajtására.

- A pedagógusoknak és terapeutáknak tehát elsődleges feladata, hogy a világ tárgyait, jelenségeit és személyeit „elérhető” közelségbe vigyék, a különböző tevékenységeket pedig a fogyatékos gyermek számára értelmessé, jelentőségteljessé tegyék, hogy ezáltal megteremtsék a tevékenység végrehajtásához elengedhetetlen motivációs szintet.

Cselekvéses tanulás és komplex (totális) kommunikációs beágyazottság

- A tanulás sikere jobb lesz, ha a tartalmakat nem verbális úton, hanem cselekvésbe ágyazottan közvetítjük. Minden élethelyzetben és minden tevékenység során biztosítani kell számukra az aktív nagymozgásos vagy finommotoros részvétel lehetőségét, hogy a szemléletes-cselekvéses tanulást lehetővé tegyünk a "megfigyelés-próba-szerencse-utánzás" útján.
- A tanulási szituációt és tartalmakat több oldalról megerősítő, szemléltető - nem-verbális, metakommunikációs és verbális - jelzésekkel egészítsük ki. A tevékenységek rögzítése és emlékezetbe idézése hatékonyabb, gyorsabb lehet, ha olyan komplex kommunikációs stratégiák alkalmazásával támasztjuk alá az adott helyzetet és tartalmat, mely a gyermek számára érthetőbbé, megragadhatóbbá, felfoghatóbbá teszi a tevékenységet.
- Az egyénileg kialakított gesztus- vagy hangjelzésektől kezdve, a különböző kép-, jel-, szimbólumrendszereken keresztül a verbális kommunikáció bármely formáját használhatjuk. A cél az, hogy a tevékenységek tanulása közben is fenntartsuk a személyközi kommunikációt, ami általában motiválja a gyermeket, fenntartja figyelmét és együttműködését.

Tevékenységtanulás kis lépésekben

- A magasabb rendű, összetett tevékenységek (pl. önkiszolgálás, önellátás) kivitelezése komoly követelményeket támaszt a motoros valamint intellektuális képességekkel szemben. A tevékenységeket analizálni kell és kis lépésekre bontani. Egy-egy tevékenység elsajátítása során a gyermekek olyan apró részleteken akadhatnak el, ami számunkra sokszor jelentéktelen, elhanyagolható. Az ő esetükben ez az apró elakadás lehetetlenné teheti az egész tevékenység végrehajtását.
- Nincs sok értelme van az egyes mozzanatok izolált gyakoroltatásának, hiszen a szituációhoz és a tárgyhoz való kötődés miatt a gyermek nem fogja tudni célzottan és tudatosan beépíteni a mindennapos tevékenységekbe az izoláltan elsajátított funkciót.
- A mindenkori tevékenység-láncolatot teljes egészében tanítjuk, s ebből kiemelhetünk egy-egy részletet, amit aktuálisan célzottan gyakoroltatunk. Később építjük fel a tevékenység többi elemét. A teljes folyamatot látnia és

tapasztalnia kell a gyermeknek, hogy a tevékenység ne veszítse el értelmét, jelentését és összefüggéseit.

Tevékenységtanulás segítségével

- A kis lépésekre történő bontás mellett segítséget jelent, ha a nehézséget vagy elakadást jelentő lépésekben speciális irányítást és vezetést biztosítunk, megkönnyítjük a problémás tevékenység-elem aktív végrehajtását.
- Csak és kizárólag annyi segítséget nyújtunk, amennyi feltétlenül szükséges. Ezt úgy tudjuk megvalósítani, ha nagyon pontosan figyeljük a gyermeket és a tevékenységi kompetenciájában bekövetkezett legapróbb előrelépéseket és változásokat, így a már elsajátított tevékenység-mozzanatokat folyamatosan gyakorolhatja, ami egyben kompetencia érzését is erősíteni fogja, s az apró sikerek további erőfeszítésekre ösztönzik.
- A segítségadás módját a hátulról-oldalról való „terelgetéshez” hasonlíthatjuk, vagyis figyeljük, hogy a gyermek megmozdul-e és ha igen, merre, majd csak ott és akkor avatkozunk be, amikor és ahol az feltétlenül szükséges. Ügyelni kell arra, hogy túlzott beavatkozásunkkal és segítségnyújtásunkkal ne akadályozzuk az önálló, aktív cselekvést.
- A legnehezebb feladat annak a segítségnyújtás mértékének megítélése. Először mindig verbális segítségadással kell próbálkozni, esetleg kiegészítve nonverbális jelzésekkel (gesztusok stb.). Ezután következik a bemutatás és az utánzásra ösztönzés. A komolyabb motoros problémákkal küzdő gyermekeknél a bemutatás utáni próbálkozás már kiegészül motoros segítségadással, ami leginkább a vezetett aktív mozgáshoz hasonlítható. A vezetett aktív tevékenységen belül is vannak fokozatai a segítségnyújtásnak a határozott mozgásvezetéstől az „emlékeztető” jellegű kontrollig.
- A személyes segítségadás mellett döntő jelentősége van a rehabilitációs segéd- és segítő eszközöknek. Ezek kiválasztása személyre szabottan, a cselekvési kompetenciát és a tevékenység jellegét szem előtt tartva történik.
- Ha a fogyatékos gyermek mindig ugyanolyan segítséget kap, soha nem válik önállóvá az egyes tevékenységek során, ezért a segítségnyújtást fokozatosan le kell építeni. A cél ez esetben az, hogy a cselekvés-láncolatot képes legyen néhány verbális vagy egyéb kommunikációs jelzésre végrehajtani.

A motiváció jelentősége a tanulásban

A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekeknél gyakran megfigyelhető a spontán tanulási szándék, vagyis a tanulási motiváció gyengesége. Ezért fokozott jelentőséget nyer a megfelelő tanulási motiváció kialakítása (Richter, 1983).

- Az együttműködés legfontosabb feltétele a fogyatékos gyermek és a nevelő

közötti jó kapcsolat. Így megismerhetjük a gyermeket, reálisan felmérhetjük hiányosságait és képességeit, és reális célkitűzéseket támaszthatunk. A túl alacsony elvárások lassítják a tanulást, a túl magas követelmények viszont frusztrálják a sérült gyermeket.

- A nevelés, fejlesztés külső körülményeinek is komoly motivációs hatása van. Célszerű a tevékenységeket célirányosan, értelmes szituatív összefüggésekbe helyezve gyakoroltatni. A tanulási és cselekvési motivációt ezáltal úgy biztosítjuk, hogy a tevékenység elvégzésének a gyermek számára is kellemes következménye van, ami nem valamilyen tárgyi vagy szóbeli jutalom, hanem a gyermek által várt újabb tevékenység.
- Mindehhez társulhat a szülőtől, nevelőtől kapott pozitív megerősítés (tárgyi vagy szociális jellegű „jutalom”). A megerősítésnek közvetlenül a tevékenység-mozzanat sikeres befejezése után kell következnie, mert a késleltetett jutalomnak nincs hatása a tevékenységre a fejlődésnek ezen szintjén.
- A szociális jutalmazásnak mindig valódinak kell lennie, ügyeljünk tehát verbális megnyilvánulásainkhoz kapcsolódó nem-verbális és metakommunikatív jelzéseink összhangjára.
- A megerősítésnek kezdetben intenzívnek kell lennie, hogy motiválja a gyermeket a tevékenység gyakorlására, később - amikor már a tevékenység végrehajtása sikerélményhez juttatja a gyermeket - fokozatosan le lehet építeni a külső megerősítést, és csak a befejezés után kell nyugtázni a sikert - amit egyébként a súlyosan-halmozottan sérült gyermekek ugyanúgy érzékelnek, mint mi.

Az iskola pedagógiai célkitűzése és feladata

Az emberi méltóságból fakadóan a személyes kibontakozásra való joga és igénye minden embernek megvan. Ez vonatkozik a súlyosan, halmozottan fogyatékos személyekre is, ezért az iskola pedagógiai küldetése és célja a szociális integrációban az egyént az önmegvalósítás olyan szintjére eljuttatni melyet az egyén állapota lehetővé tesz. Az iskola célja tehát röviden: „élni tanulni”, vagyis a tanulók tanulják meg a saját életüket a legátfogóbban megélni és uralni.

A nevelés – oktatás - fejlesztés alapelvei és pedagógiai szakaszai

A definiálási kísérletek, és a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek jellemzése jelöli ki a nevelési alapelvek. A különböző nevelési irányzatok közül az „új” pedagógiai gondolatokat hordozó személyiségorientált, humanisztikus elméletek játszanak fontos szerepet, ahol a gyermek és a gyermek tanulási

folyamata kerül előtérbe, a gyógypedagógus szerepe kifejezetten segítő, tanácsadó, támogató, „hátról-oldalról-terelgető”, segítő jellegűvé válik. A modern pszichológia és pedagógia alapján kialakult tanuláselméletek szerint a személyiségfejlesztés, a nevelés során folyamatosan - tágan értelmezett - tanulási-tanítási folyamatok sorozata zajlik. A tanulás tág értelmezése hangsúlyozza a tanulás-tanítás folyamatának bonyolult, összetett és mindenekelőtt komplex jellegét (Báthory 1992). Az általános pedagógiai elvek, a tanulás-tanítás, valamint a személyiség fejlesztésének komplex felfogása segítette a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelési elveinek megfogalmazását és értelmezését (Lányiné 1996a,b,c, Márkus1995, 1999a, 2002a,c, 2003a, Pfeffer 1995).

Komplexitás és személyiségközpontúság elve

Több dimenzió mentén leírható ez a komplexitás:

- A komplex károsodás miatt minden gyermek esetében egyénileg kell felmérni a szükségleteket, képességeket és igényeket, s ezek alapján kell megtervezni, végrehajtani és értékelni a pedagógiai folyamatot, a gyermek személyisége („én”-je¹,) jelenti a pedagógiai tevékenység kiindulási, vonatkoztatási, összehasonlítási és ellenőrzési pontját egyaránt.
- A nevelés minden megmaradt és károsodott funkciót egyidejűleg figyelembe vesz, a különböző fejlődési-fejlesztési területeket egyaránt bevonja a nevelésbe, nem szeparálja az egyes funkciók gyakorlását, az egész személyiséget komplexen közelíti meg.
- A nevelés az egész személyiségre irányul, folyamatosan szem előtt kell tartani, hogy a fejlődés is komplex és bonyolult folyamat.
- A nevelés folyamatában nem válik külön a hagyományos értelmezésű oktatás, a fejlesztés, a képzés és a terápia, hanem multidimenzionális formában teljesül ki benne az ápolás-gondozás és terápia, a nevelés-oktatás és képzés.
- A különböző speciális nevelési eljárások, módszerek a sokoldalú, komplex fejlesztést tűzik ki célul, ehhez a szakemberek magas szintű felkészültsége szükséges, mely biztosítja a megfelelő egészségügyi, pedagógiai, pszichológiai (stb.) ismeretek megfelelő szintetizálását és egységes folyamattá integrálását. Ezért a fejlesztést, nevelést, oktatást célirányosan e feladatokra képzett, korszerűen felkészült szakembereknek kell végezni.
- A nevelés figyelembe veszi a gyermek egész élethelyzetét, a múltbeli

¹ külföldi szakirodalomban gyakran szerepel a "Selbst", ill. a "Self" fogalom, melyet magyarra nehezn lehet fordítani (én, önmaga, saját maga), s valójában nem fedi le teljesen a „én” fogalmát. A self vagy Selbst fogalmában tükröződik az ember egyszerűsége, megismételhetetlensége, az, hogy valaki csak önmagával lehet azonos. Személyiségének azon egyedi jellemzőit is tartalmazza, melyek nem írhatók le a test-lélek-szellem hármasságában, vagy a szükségletek, igények, képességek mentén.

tapasztalatokat, élményeket, ismereteket, a jelen állapotot és a gyermekekre váró jövőt - vagyis a múltat építve a jelenben a jövőre készít fel.

- Nemcsak az aktív fejlesztés és képzés számít nevelésnek, idesorolhatjuk a részvétel, az átélés, a befogadás, az élmény pedagógiai hatásait is, melyek szintén komplexebbé teszik a folyamatot.
- A személyiségorientáltság a pedagógus személyiségére is vonatkozik, a nevelőmunka a nevelő személyiségének központi szféráit érinti, sok esetben egész pedagógiai attitűdje megváltozik (vö. Fragner 1991, 57.o.).

Interakció és kommunikáció elve

- Az interakció és a kommunikáció legfontosabb jellemzője a kölcsönösség. Ez soha nem egyoldalú folyamat, a nevelés során mindkét fél befolyást gyakorol a másikra. A két aspektus kiegészíti és erősíti egymást a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekekkel végzett pedagógiai munkában, minden nevelési helyzetben.
- Az interakció és a kommunikáció szempontjából fontos, hogy csökkenteni kell a pedagógusnak a gyermekhez viszonyított távolságát. Testközelbe kell kerülni, a világ jelenségeit, tárgyait, személyeit, eseményeit testi kontaktuson keresztül kell közvetíteni. Olyan kommunikációs stratégiákat kell kialakítani, melyben létrejöhet a kölcsönös megértés, azaz szavak nélkül is értelmezni kell tudni a gyermek testnyelvének preverbálisan közvetített üzeneteit, s adekvátan kell azokra válaszolni.
- „Az elementáris kapcsolat: nevelés” – írja Fragner (1991, 51.o.). A pedagógusnak meg kell tanulnia a gyermek legegyszerűbb életműködéseit közlésként értelmezni. A közvetlen testi kapcsolat a pozitív emberi kapcsolat alapját jelenti, ez nem fejlesztés, hanem találkozás. A közelség „az eredeti beszéd, szavak és mondatok nélkül, a tiszta kommunikáció” (Levinas 1983, közli: Fragner 1991, 44.o.). Az így kialakított emberi kapcsolat és találkozás mindig egy közös világ kialakulását is jelenti egyben.
- A testközeleli interakció és a kommunikáció kialakítása teszi lehetővé a személyes szociális kapcsolatokat, a kommunikatív-dialogikus viszony létrejöttét és emberhez méltó alakulását, s ez jelentősen befolyásolja a csoportban történő nevelés feltételeit, valamint segít a tanulási folyamatokhoz szükséges motiváció kialakulásában és fenntartásában (vö. Mall 1995, 1996, Sevenig 1994, Schäffer 1998a,b, 1999a, Schäffer-Márkus 1999, Márkus 2002a,c).
- A kommunikatív-dialogikus viszonyban az autentikusság, a kölcsönösség, a jelenre vonatkoztatás és a kizárólagosság elveinek kell érvényesülnie. Az

autentikusság a kommunikáció eredetiségére, megbízhatóságára, hitelességére utal, és szoros kapcsolatban áll a gyógypedagógiai tevékenység sikerével vagy sikertelenségével. A jelenre vonatkoztatás azt jelenti, hogy a valóság csak a kommunikáció pillanatában élhető át mindkét partner részére. A kölcsönösség a kétoldalú egymásra hatást hangsúlyozza, a kizárólagosság pedig azt jelenti, hogy az adott pillanatban az egyik partner számára csak a másik - a „Te” – létezik (Tóth G. 1996).

Kooperáció elve

- Minden probléma megoldásához kooperáció szükséges, különösen súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek esetében. A különböző tevékenységekhez idegen segítségre szorulnak, szinte minden cselekvéshez szükségük van egy partnerre. A kooperáció (együtműködés) azt tartalmazza, hogy a pedagógus, nevelő, terapeuta a gyermekkel együtt, közösen vesznek részt a tanulási-tanítási folyamat rész-eseményeiben.
- A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek részére olyan tanulási formákat kell kialakítani, melyek során lehetőség nyílik az élmény- és tapasztalatszerzésre, a világot közösen kell megélni és alakítani.
- Egy tevékenységi folyamat akkor nevezhető kooperatívnak, ha a résztvevő partnerek egy előre közösen kitűzött cél érdekében, cselekvésük tervezését és kivitelezését egymástól függően és egymáshoz viszonyítva koordinálják. Így a folyamatban szereplő személyek mindegyike, mint a tevékenységért felelős résztvevő éli meg saját magát.
- A „hagyományos” pedagógiai gondolkodás határait átlépve az iskolát a „testi kultúra” helyszínévé kell tenni, így térhetünk vissza az ember testi-lelki-szellemi egységéhez és az egységen belüli kooperációs viszonyához, mely nemcsak neveltjeink, hanem saját kultúránk szélesedését és gazdagodását is jelenti (vö. Frankl 1987, 46-51.o.).
- A kooperáció elve vonatkozik a különböző szakterületek (különböző fogyatékosági csoportokkal foglalkozó gyógypedagógusok, szakorvosok, terapeuták, szociális és jogi szakemberek stb.) szoros együtműködésére, valamint a gyermekkel foglalkozó valamennyi személy folyamatos információ- és tapasztalatcseréjére (szülők, pedagógusok, nevelők, asszisztensek, gondozók, segítők stb.).

Differenciálás és individualizáció elve

- „A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek a többi fogyatékosági csoporttal összehasonlítva, tapasztalati és aktivitási lehetőségeik szempontjából rendkívül heterogén csoportot alkotnak” (Specht 1972, 90.o.).

A képességstruktúra egyénileg alakul, s a különböző területeken ott kell megközelíteni a gyermeket, ahol éppen tart. Bármilyen helyzetben történik is a nevelés, szükség van a megfelelő differenciálásra. *„A differenciálásnak a tanulásszervezésben két jelentést tulajdoníthatunk: egy pedagógiai szemléletet, amely a tanító, a tanár érzékenységet fejezi ki tanítványai egyéni különbségei iránt és egy pedagógiai gyakorlatot, mely a különbségekhez való illeszkedést próbálja megvalósítani minden rendelkezésre álló eszközzel.”* (Báthory 1992, 108.o.).

- A differenciálás egyik lehetséges szervezeti formája az egyéni tanulás, azaz individualizálás. Ennek elsősorban a nevelés tervezésében van döntő jelentősége a súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermekek esetében. Az általános alapelvek és az általános célkitűzések után, valamint az általános módszerek és eljárások ismeretében, a megsegítés a gyermekek egyéni gyógypedagógiai diagnosztizálása alapján egyéni (individuális) tanterv szerint zajlik. A konkrét célkitűzésektől a didaktikai-metodikai elemek kiválasztásán és a feladatok megvalósításán keresztül, egészen az értékelésig mindig egyénre szabott eljárásokat lehet (és kell) alkalmazni.
- Az individualizált tervezés nem jelenti azt, hogy csak tanár-diák páros szituáció során beszélhetünk nevelésről. Nagyon nagy szerepe lehet a szociális kapcsolatok fejlődésében a társas kapcsolatoknak, különös tekintettel a kortárs csoportokra. A nevelés tehát csoportban is történhet, ilyen esetekben az általános feladatok és célkitűzések gyakorlati megvalósítását kell differenciáltan - a gyermekek különbözőségéhez igazodva - átgondolni.
- Az individualizáció semmi esetre sem gátolhatja a közösségi nevelés megvalósulását, nem jelenti azt, hogy csak egyénileg fejleszthetők ezek a gyermekek. Csoportos tevékenységre nagyon jó lehetőséget biztosítanak a kirándulások, közös szabadidős programok, vagy éppen a „pihenőidők”, melyek során a gyermekek számos olyan ismeretet, képességet és készséget sajátítanak el, amit a pedagógus páros helyzetben nem tud létrehozni.

Normalizáció és participáció elve

- A normalizáció *„nem teszi az értelmileg akadályozott embereket normálissá”* (Nirje-Perrin 1995, 35.o.). A normalizáció a körülmények optimális kialakítását jelenti, mindenkor szem előtt tartva az érintett személy fogyatékoságának súlyosságát és összetettségét, a korábbi fejlesztést, a fejlesztés és nevelés további lehetőségeit, a már elért és még elérhető szociális képességeket.
- A normalizáció és participáció elve azt is jelenti, hogy a képességekhez mért

lehető legjobb szintű társadalmi beilleszkedést érjük el, s ehhez nem a fogyatékos személy hiányzó képességeit kell pótolni, hanem életkörülményeit úgy alakítani, hogy abban képességeinek maximumát nyújtva, teljes emberi életet élhessen, illetve részt vehessen a társadalom életében. A részvételt, beilleszkedést befolyásolja a fogyatékos személy életkora, az adott életkorra jellemző szükségletek és igények kielégítésének módjait és lehetőségét viszont az adott társadalmi környezet tradíciói és kulturális szokásai befolyásolják, így a normalizáció csak konkrét szociokulturális összefüggésben értelmezhető (Hatos 1996b, Lányiné 1996a, 2001, Nirje-Perrin 1995, Nirje 1996).

- A normalizáció legfőbb kérdése, hogy egy súlyosan-halmozottan fogyatékos személy élete mennyire hasonlít a társadalom többi – mondhatjuk: „átlagos” - tagjának életéhez. Pedagógiai értelemben: a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelése mennyire nyugszik a „normális”, általánosan elfogadott nevelési elveken.
- Az intézményes nevelést tekintve a normalizáció azt jelenti, hogy nem a gyermeknek kell megfelelni az intézmény által támasztott követelményeknek, hanem olyan intézményrendszert kell működtetni, melyben minden gyermeknek egyaránt helye van, s a nevelés a gyermek szükségleteihez és igényeihez alkalmazkodik. *”Az iskolának kell a gyermek tanulási szükségleteit és tanulási képességeit figyelembe vennie, s nem az adott iskolatípusba beilleszthető gyermekeket kiválogatni”* (Feuser 1981a, 101.o.).

A nevelés – oktatás – fejlesztés pedagógiai szakaszai

A 32/2012.(X.8) EMMI rendelet 3.sz. melléklete alapján.

A tanítás és tanulás tervezése

A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek sajátos nevelési és terápiás szükségleteiből, igényeiből adódóan nem lehet a nevelést és oktatást sem a tananyag struktúrája, sem tér- és időbeli elrendezése szempontjából egységesen megtervezni. A tervező munka mégis nagyon fontos elemét képezi a nevelésnek. Most elsősorban a tervezés dokumentálásának előfeltételeit és egyes lépéseit tekintjük át.

A tervezés legfontosabb feltétele a tanulók alapos ismerete, az egyes tanulók, illetve a tanulócsoport képességstruktúrájának pontos vizsgálata, feltérképezése. A pedagógiai diagnosztikához számos segédeszköz áll rendelkezésre, de a pedagógus

saját maga is összeállíthat olyan kérdéssort, vagy kérdőívet, melyet a tanítás előtt minden gyermekről felvesz (pl.: PAC, S/P-A-C-1-2; Fröhlich-Haupt Fejlődésdiagnosztik, Kérdések a gyermek pedagógiai véleményezésének összeállításához Schäffer, 1994.; TARC-módszer stb.). A standardizált fejlődési teszteket és skálákat óvatosan kell kezelni, nem szabad azokat önmagukban felhasználni, hanem ki kell egészíteni a pedagógus által összeállított kérdéssorokkal. Természetesen nem kell saját magunkra hagyatkozni, kérhetjük a szülő, vagy az iskolai nevelést megelőző intézmény szakembereinek (pszichológusok, nevelők, szociális munkások, orvosok, terapeuták, stb.) segítségét is. A tanulók diagnosztikus értékelése minden esetben a pozitívumokra koncentrál, kiemeli a megmaradt, illetve meglévő képességeket, funkciókat, ugyanakkor számba veszi a gyermek képességstruktúrájában található hiányosságokat, funkciózavarokat is. A hiányokat, zavarokat azonban nem negatív listaként sorolja fel, hanem ezek is segítik a reális célkitűzések megfogalmazását. A pedagógiai diagnózis célja, hogy feltérképezzük, hogy *mit tud* a gyermek, és azt *hogyan tudja*. Nagyon fontos, hogy alapos információkat gyűjtsünk a gyermek megelőző élethelyzetéről, kialakult szokásairól, családi vagy intézményes nevelésük eddig elért eredményeiről és kudarcairól. A gyermek korábbi tapasztalatai mellett a diagnózis kitér a tanuló viselkedésének, tanulási és tevékenységi képességeinek elemzésére is természetes és "mesterséges" helyzetben.

A gyermek pedagógiai diagnosztizálása után el kell készíteni a felvételi pedagógiai véleményt, melyben írásban rögzítjük a tanulóról szerzett tapasztalatokat, megfigyeléseket, esetleg teszteredményeket. A pedagógiai vélemény a gyermekkel való első találkozás alkalmával a legrészletesebb, s ez szolgál majd a félév- vagy év végi értékelés elkészítésének alapjául, a tanulónál elért változásokat ugyanis csak a kiindulási helyzethez viszonyítva tudjuk reálisan értékelni. A pedagógiai vélemény kiegészítését célszerű minden tanév kezdetén megismételni, hogy a gyermek fejlődése következtében kialakult, megváltozott kiindulási helyzetet rögzíteni tudjuk, s ennek alapján módosíthassuk a következő tanévre vonatkozó célkitűzéseket.

A pedagógiai diagnózis és vélemény szolgáltatják az alapot a hosszú távú célkitűzések megfogalmazásához, melyet perspektivikus tervezésnek is nevezhetünk. A hosszú távú tervezés komplex és általános célkitűzéseket tartalmaz, alkalmazkodva a gyermek képességeihez, szükségleteihez, igényeihez, érdeklődéséhez. Vigyázni kell arra, hogy a hosszú távú célkitűzések és követelmény meghatározások ne legyenek sablonszerűek, hanem valóban konkrétan vonatkozzanak az érintett gyermek(ek)re. A hosszú távú célokat legalább egy évre kell megadni, ám az időintervallum gyermekenként változhat (lehet

hosszabb vagy rövidebb is). Célszerű azonban évenként felülbírálni a célokat, hiszen amit a gyermek biztonságosan elsajátított, azt ki lehet hagyni, s helyette a fejlődés következő lépcsőfokát lehet célként kitűzni. A hosszú távú célok meghatározásában sem kell magunkra hagyatkozni, jelentős segítséget nyújtanak a tantervek célkitűzései és tartalmi vonatkozásai, valamint az ép fejlődésmenet szem előtt tartása. Ez utóbbihoz is találhatunk támpontokat a különböző fejlődési, hiszen a gyermek által mutatott fejlettségi szint után következő teszt-ítemek egyben a következő lépcsőfokot is jelentik, s ezt célkitűzésként használhatjuk a tervezés folyamatában.

Az éves tervet a nevelés tartalmait szem előtt tartva készítjük el, ilyenkor a csoport tevékenységeit tervezzük meg, s ezáltal biztosítjuk a gyermekek részére az orientáció támpontjait. Nevezhetjük akár munkatervnek, hiszen általában 2-3 tanévre is érvényben marad. A gyermekek tájékozódásának könnyítése érdekében a tematikus éves tervet negyedévenként strukturálhatjuk, melynek során mindig az évszaknak megfelelő tartalmakat választjuk ki. Egy-egy tartalom legalább két egymást követő évben megmarad, s ha új elemet vezetünk be, akkor is csak egy-egy apró mozzanatot cserélünk a programban.

A hosszútávú (éves-, negyedéves) terveket le kell bontani a hétköznapi valóság szintjére, vagyis a tevékenységek megtervezését és szervezését heti bontásban is el kell végezni, ez lesz a hetiterv, vagy órarend. Az órarend kialakítását nagymértékben befolyásolja a csoport napirendje, így egyes rendszeresen ismétlődő tevékenységek mindennap bekerülnek az órarendbe: ilyenek lehetnek a reggeli köszöntés, a reggeli, a testi higiénia egyes mozzanatai, a pihenőidők, az ebéd és az uzsonna. Minderre azért is szükség van, hogy a gyermekek tájékozódási biztonságérzetét kialakíthassuk, mindig tudják, hogy az egyes tevékenységek hogyan következnek egymás után. Miután az étkezések és a testi higiénia tevékenységei is számos fejlesztési lehetőséget rejtenek magukban, így ezek a percek és órák is a fejlesztési időszak szerves részét képezik - nevelésnek-oktatásnak tekinthetjük ezeket is, ha nem is a "hagyományosan" értelmezett tanítás felfogásában. A gyermekek szükségletei ezt szükségszerűvé teszik, így ezt is a tanulási folyamat részének kell tekinteni. A napi rutin mellett a hét egyes napjain kerül sor a tematikus tervezés alapján az adott negyedévre kitűzött, különböző tartalmi egységekre.

Az egyéni (individuális) fejlesztési terv a gyermek pedagógiai diagnózisának eredményeiből, az individuális célkitűzésekből, valamint az egyes tartalmi egységek megvalósítása során alkalmazandó speciális didaktikai-metodikai lépések konkrét megfogalmazásából áll össze. Az egyéni tanterv szoros összhangban áll a

csoport számára kidolgozott éves- és heti tervvel, csupán a módszertan és a felhasznált eszközök szempontjából tapasztalhatunk eltéréseket az egyes individuális tantervek között. Mégsem szabad az egyéni tervezést háttérbe szorítani, hiszen éppen ez fogja kijelölni a gyermek és a pedagógus számára a célok eléréséhez bejárando út specifikus vonásait.

A tanulásszervezés legfontosabb feladatai

A napi-, hetirend és éves terv rendszeressége és strukturálása

A biztonságérzet és a tájékozódás kialakítása érdekében szükséges a pedagógiai tevékenység megbízható rendszeressége és áttekinthető strukturáltsága

A tanítási-tanulási tartalmak hosszabb időn át való megtartása

A tájékozódás kialakításának egyik fontos tényezője a tartalmak hosszabb időn keresztül történő biztosítása. Általában két éves periódusokban érdemes dolgozni, ám itt is érvényesül a differenciálás elve, s ha egy gyermek biztonsággal elsajátított egy feladatot, egy új elem csak lassan és apró lépésekre bontva vezethető be.

A tanulási és szabadidős szituációk kialakítása

Körültekintően kell a fejlesztés körülményeit megteremteni, hiszen a gyermekek tanulási magatartása ezt kívánja meg. A túlzott mennyiségű inger elterelheti a figyelmet a feladatról. Nem az „üvegbúra” elvét kell érvényesíteni, hanem olyan helyzetet kell kialakítani, ahol biztosítottak a tanulás optimális feltételei.

A tanítási-tanulási kínálat rendszerezése

Miután a gyermekek nehezen ragadják meg a legegyszerűbb helyzetek komplexitását, célszerű a tartalmi kínálatot egyszerűsíteni, hogy az valóban megragadható, felfogható és megélhető legyen a gyermekek számára. Különböző fejlettségi szinten álló gyermekeknek így egyénre szabott variációkban lehet felkínálni ugyanazt a helyzetet (étkezés, sütés, bevásárlás, stb.).

A szükséges idő figyelembe vétele, az elfogadás vagy elutasítás szem előtt tartása, a kínálat fokozatos bővítése

A gyermek egyéni szükségleteinek, igényeinek és önmeghatározásának elvét hangsúlyozza ez a feladat.

A gyermek tevékenységei kompetenciájának figyelembe vétele

Gyakran előfordul, hogy a kínálat alulterheltséget jelent a gyermek számára. Nemcsak az aktív cselekvési képességeket, hanem az érzékelési, tapasztalási

képességeket is tekintetbe kell venni, s biztosítani kell az önálló tevékenység feltételeit, valamint a szükséges segítségadást.

A megfelelő tartalmak kiválasztása

Mindenkor az életkori sajátosságoknak megfelelő tartalmakat kell keresni, a súlyosan-halmazottan fogyatékos emberek nem „örök” gyerekek.

A tanítás-tanulás tartalma

A nevelés-oktatás tartalmát nem lehet meghatározni a gyermekek ismerete nélkül, hiszen akkor irreális elvárásaink lennének, ami irreális célok, követelmények és tartalmak kiválasztásához vezet. Ha pontosan ismerjük a tanulók sajátosságait, megváltozott tanulási és cselekvési képességeik jellemzőit, akkor az általános nevelési és oktatási célokat és feladatokat szem előtt tartva választhatjuk ki azokat a tartalmakat, melyek a gyermekek számára valós jelentéssel bírnak, s ezzel egy időben a célok elérését is szolgálják. Vagyis a komplex személyiségfejlesztés fényében kell a tartalmakat kiválasztani, elrendezni, és speciális módszerek, illetve eszközök alkalmazásával megvalósítani.

A F. Schäffer által kidolgozott „Munka – szórakozás – fejlesztés” koncepció struktúráját követendőnek tartjuk.

A koncepció nemcsak a tanulási-tanítási folyamatra vonatkoztatható, nemcsak "munka-koncepció", ami a pedagógusok számára irányadó, hanem "élet-koncepció", melynek középpontjában maga a gyermek áll. A súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermekek komplex élethelyzetéből indul ki, a nevelés tartalmait nem csupán a megváltozott tanulási feltételek és a személyiség funkcióinak hiánya vagy zavarai mentén építi fel, hanem a gyermek szociális környezetébe helyezi a fejlesztés egyes elemeit, így biztosítható, hogy a nevelés célkitűzése: *"élni tanulni"*, valóban megközelíthető és elérhető legyen. A gyermekben nem válik szét az élet és a tanulás, hanem az egyes tartalmak közvetlenül az ő életére vonatkoznak, funkcionális gyakorlás helyett valóban a környezetbe beépíthető, alkalmazható, használható ismeretek, képességek és készségek alakulhatnak ki.

SZOCIÁLIS		
Elsődleges tartalmak		
ivás	evés	testi higiénia
Másodlagos tartalmak		

Bázistartalmak	Ráépülő tartalmak	Funkciótartalmak
-üdvözlés/ szociális kapcsolat	-közvetlen/ tágabb környezet	-érzékelés-észlelés
-öltözés/ vetkőzés	-természet/ évszakok	-koncentráció
-testápolás/ testi tapasztalatok	-játék/ szórakozás/ szabadidő	-kitartás
K Ö R N Y E Z E T		

Az AST-koncepció tartalmi struktúrája (Schäffer 1998)

Az elsődleges tartalmak az egzisztenciális szükségletek kielégítését célozzák.

A koncepció hangsúlyozza, hogy egyenértékű tanulási tartalomnak kell tekinteni ezeket a területeket, és nem szabad pusztán "ellátás"-nak, "gondozás"-nak tekinteni. A nevelés megvalósítása során a tervezés célkitűzési szakaszában minden egyes gyermeknél külön ki kell térni ezekre a területekre. Így elérhető, hogy az olyan jellegű mindennapos tevékenységek, mint az étkezés, pelenkázás (vagy WC-használat) lehetőségeit is felhasználhatjuk nevelési céljaink eléréséhez.

A tanulók alapvető szüksége, hogy megfelelő képességekre és készségekre tegyenek szert az egzisztenciális szükségletek kielégítésében, ezért kell ezeknek tanítandó és tanulandó elemként megjelenniük a tartalmak rendszerében.

A másodlagos tartalmak között az öltözés/vetkőzés, valamint a testápolás/ testi tapasztalatok területe az egzisztenciális szükségleteken túl a mindennapos események és az önellátás tevékenységei felé mutat.

Az egzisztenciális szükségletek kielégítését szolgáló tevékenységek mellett ki kell emelni a saját személyiség megismerését célzó tartalmakat is. Amíg ugyanis a gyermek nem ismeri saját magát (testi-lelki-szellemi egységében), addig nehezen válik nyitottá személyi és tárgyi környezete megismerésére.

A személyiség különböző funkciói helyett a gyermeket körülvevő szociális környezet eseményeinek strukturálása adja a nevelési tartalmak vázát. Nem lehet a gyermeket a környezettől "független" emberként kezelni, ily módon nem érdemes, és nem célszerű a különböző funkciók szelektált fejlesztése.

A funkciótartalmak között találhatjuk éppen ezért az érzékelés-észlelés, a koncentráció és a kitartás területeit. Ezek olyan működések, melyek a tanulási folyamatban "segítő" funkciók látnak el, ezért szelektíven csak akkor célszerű ezeket fejleszteni, ha biztosak vagyunk abban, hogy a gyermek egyéni aktivitása kialakítható, megtartható és fejleszthető általuk. A funkcionális tréningnek csak akkor van értelme, ha olyan tartalmak során gyakoroltatjuk, melyeknek van jelentésük a gyermek számára. Nem a funkcióért kell gyakoroltatni a funkciót, hanem az élet valamely aspektusába ágyazva. A pedagógusnak olyan - a gyermek

számára motiváló és jelentéssel bíró - tanulási helyzeteket kell teremteni, melyben a funkcionális tréning a "háttérben" marad, ugyanakkor fejlődik.

A személyi környezettel való kapcsolatfelvétel - az interakció és kommunikáció – minden szinten szerephez jut a különböző tartalmi struktúrákban. A környezet megismerésének alapfeltétele, hogy kapcsolatba kerüljünk vele.

A másodlagos tartalmak minden tartalmi egységében előkerül a személyekhez való viszony kérdése.

A bázistartalmak között első helyen szerepel az üdvözlés/ szociális kapcsolat, mint lényeges tartalmi elem. A bázistartalmak további fontos célja, hogy a súlyosan-halmozottan fogyatékos emberek megismerkedhessenek személyes énjükkel, ami elválaszthatatlan a "te"-hez - vagyis a másik emberhez fűződő kapcsolatoktól, a saját személyiség megismerése a kapcsolatfelvétel és a figyelem másokra irányításának alapját képezi.

A ráépülő tartalmak során a szociális kapcsolatok köre szélesedik, a közvetlen/saját világ megismerése után következik a tágabb (személyi és tárgyi) környezet megismerése. A közvetlen környezettel való kapcsolatfelvétel után fokozatosan tágul a "tér", egyre szélesebb tér- és időbeli környezetet vonunk be a nevelés tartalmaiba. A tágabb környezet felé orientálódás természetesen több irányból is történik. Egyrészt a közösségben való aktívabb részvétel (személyes környezet), másrészt a tárgyi környezet részletesebb megismerése és aktív befolyásolása a célja ezeknek a tartalmaknak. A saját világ megismeréséből lehet továbbhaladni a tágabb környezet felé.

A természet/ évszakok nemcsak a tartalmi strukturálás természetes lehetőségét és a tájékozódás könnyítését szolgálják, hanem lényegében egyszerre irányul a tágabb környezet megismertetésére, "megtanítására- megtanulására". Felesleges mesterségesen létrehozni a tartalmak strukturálására szolgáló rendszereket, hiszen az élet számos rendszerezési lehetőséget rejt magában (pl.: az év/évszakok ritmikus felépítése, váltakozása, a hét felépítése, a nap rendszeresen bekövetkező eseményei, évszakokhoz/ napszakokhoz kapcsolódó tevékenységek, stb.).

Az élethez szorosan hozzátartozik a munka mellett a szabadidő és a szórakozás. Ezek a tevékenységek kiegészítik, színesebbé és változatosabbá teszik az életet, a személyiség alakulásában, fejlődésében igen jelentős szerepet töltenek be. A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekeknek is szükségük van kikapcsolódásra, pihenésre, játékra, szórakozásra, szabadidőre. A hagyományos felfogások még mindig csak a célzott fejlesztésben látják a hatékony megsegítést, miközben a harmonikus személyiség kialakulásához és stabilizálódásához nagy szükség van az élet más területeinek megismerésére is. A ráépülő tartalmak között a játék és szórakozás/ szabadidő olyan tartalmakat ölel fel, melyek kiegészítik, kerek egészé teszik az emberi életet. Ezeket a tartalmakat akár csoportban, akár egyénileg lehet

közvetíteni, fontos azonban, hogy a felhőtlen élményszerzés, az élvezetes (passzív vagy aktív) pihenés kerüljön előtérbe.

A tanítás és tanulás formái

A tanítás-tanulás szervezésének két általános és közismert formája az osztályközösségben, csoportban illetve egyénileg megvalósuló nevelés, fejlesztés, melyek a súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek nevelése, fejlesztése, oktatása, tanulási folyamataik szervezésekor egyaránt érvényesülnek, így mindkét forma megtalálja helyét a tanítási-tanulási folyamatban. Az osztályközösségben a tanuló azokkal a személyekkel lehet együtt, akikhez az iskolai környezetben a leginkább kötődik: az osztálytanárral és társaival. Ez nemcsak a biztonság és védettség érzését közvetíti, de jelentős motivációs hatása is lehet.

Az oktatás folyhat projekt módszerrel is, mely során a projekt mindig a tanulók környezetének egyik komplex elmét képviseli, s a reális élethelyzetben való tevékenységi kompetencia kialakítását tűzi ki célul (pl. természet és környezet témakörén belül a természet, a közlekedés, az idő, vagy a technika, társadalom körében az én és a világ kapcsolata, szociális kapcsolatok, a hétköznapi élet és az otthon résztémái, stb.). Ehhez szorosan kapcsolódik az alkalmi oktatás, mely a mindennapos tevékenységek során felmerülő lehetőségeket aknázza ki nevelési céllal, valamint a gyakorlati oktatás fázisai, melyek a projekt vagy az alkalmi során elsajátított képességek és készségek rögzítését és gyakorlását biztosítják. Kiemelnénk még a kurzusorientált oktatást, mely a leginkább alkalmazkodik a gyermekek speciális képességeihez, igényeihez, érdeklődéséhez, s általában individuális vagy kiscsoportos formában valósul meg. A kurzusokon osztályfokra való tekintet nélkül lehet felzárkóztatni a tanulókat, vagy speciális érdeklődés esetén kiegészítő kínálatot biztosítani. Ilyen célt szolgálnak a munkaközösségek és az érdeklődési csoportok nyitott szerveződései is.

A heti kötelező óraszámok 40-50 %-a fordítható egészségügyi és rehabilitációs foglalkoztatásra. A gyermekek egyéni képesség- és készségfejlődése határozza meg, hogy a heti órászámból milyen arányban vesz részt egyéni és milyen arányban csoportos foglalkoztatásban. Az egyéni fejlesztő foglalkozások nyújtanak lehetőséget arra, hogy speciális terápiás megsegítést nyújtsunk a tanulóknak (pl. mozgásnevelés, hidroterápia, gyógylovaglás, bazális stimuláció, foglalkoztató terápia. Snoezelen-terápia, stb). A különböző terápiák alkalmazásának lehetőségét a helyi körülmények, a meglévő szakemberek jelölik ki. Az egyes tanulók esetében a szakértői bizottság és szükség esetén a szakorvos javaslata alapján a szülők és az intézmény szakemberei közösen határoznak.

Tárgyi és szervezeti körülmények, szervezés

A súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek számára létesülő iskolai csoportokat úgy kell szervezni, hogy mindenben megfeleljenek a gyermekek fizikai, egészségügyi, nevelési és oktathatósági igényeinek és célkitűzéseinek.

Ezért elsősorban meg kell határoznunk az osztályközösség optimális létszámát. Az oktatási és nevelési célok elérése érdekében, tekintettel a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek szükségleteire 5-8 fős osztálylétszámot javasolunk.

Figyelemmel kell lennünk továbbá arra a körülményre, hogy a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek legnagyobb többsége nem képes önálló helyváltoztatásra, közlekedésre, ezért többségük kerekesszéket használ. Ezért számukra sokkal nagyobb térre van szükség, mint egy járóképes gyermeknek.

A testi és higiéniai ellátásukhoz több helyre és kiegészítő eszközökre is szükség van, melyek tovább növelik helyigényüket. Az egészségügyi státuszuk okán (fáradékonyabbak, gyakori az epilepszia előfordulása, sokan nem tudnak több órán keresztül ülni, stb.) szükség van az osztályteremben egy elkülöníthető kis „zugra”, ahol lehetőség nyílik a pihenésre, különböző terápiás kezelésre (mozgásnevelés, stb.), valamint szintén egészségügyi és praktikus szempontok miatt egy vizes blokkra, mosogatóra, konyhapultra is szükség van.

Ezeket figyelembe véve egy 5-8 fős osztályközösség helyigénye 60-80 m²-es osztályterem, valamint hozzá tartozó vizesblokk és egy egyéni fejlesztő szoba. Mindenképpen kívánatos, hogy az osztályteremben legyen mosdó, mosogató és egy kis konyhapult, étkezőasztal székekkel, pelenkázó asztal, speciális fektető modulok, szivacsok, matracok, párnák, polcok és személyes öltözőszekrény.

Személyi feltételek, szakemberek

A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek számára létesített osztályban 5-8 fős tanuló létszámmal számolva a következő szakemberek szükségesek

- egy fő gyógypedagógus (lehetőleg szomatopedagógia szakos terapeuta vagy értelmileg akadályozottak pedagógiája szakos tanár vagy terapeuta; külön előnyt jelent, ha a gyógypedagógus másik szakja logopédia vagy látássérültek pedagógiája, mivel nagy számban fordul elő súlyos kommunikációs zavar és gyakori a látássérülés),
- egy fő gyógypedagógiai asszisztens és
- egy fő gondozó (bölcsődei gondozó, szociális ápoló-gondozó).

Ezek a szakemberek tartózkodnak állandóan a csoportban, azonban szükség lehet még részállású vagy megbízással dolgozó külső szakemberekre is, logopédia szakos tanár vagy terapeuta, a gyermekek fogyatékoságának megfelelő szakos

további gyógypedagógusok, gyógytornász, konduktor, igény és lehetőség szerint speciális feladatokra képezett terapeuták (zeneterápia, hidroterápia, gyógylovaslás-hippoterápia, stb.).

A gyermekek rendszeres egészségügyi ellátását heti rendszerességgel egy gyermekorvos látja el, ő végzi a szűrővizsgálatokat, felírja a rendszeresen szedett gyógyszereket, pelenkát (stb.), illetve javaslatot tesz a gyermek szakorvosi vizsgálatára, kezelésére.

Alkalmi jelleggel (lehetőleg évente két alkalommal) az intézményben neurológus és ortopéd szakorvos is megvizsgálja a tanulókat, igény esetén a szülők jelenlétében. A szakorvosokkal a kapcsolattartás rendszeres, szükség esetén az intézmény szakemberei vagy a szülők is bármikor fordulhatnak hozzá. További szakorvosokra lehet szükség a tanulóknál előforduló egyéb társuló megbetegedések (belgyógyászati, urológiai stb.) esetén.

Az iskola együttműködése a szülőkkel és különböző intézményekkel

Együttműködés a szülőkkel

A szülőkkel való együttműködés súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermekek esetében is azért elengedhetetlen, mivel az iskolai és a családi nevelés kölcsönösen kiegészítik egymást, s mindkettő a gyermek egzisztenciális szükségleteinek kielégítésére, s a gyermek jólétének biztosítására törekszik. A szülők részéről az iskola életében való aktív részvétel, a szülői képviselői szervezetben történő munkát emeljük ki, az iskolának pedig rendszeresen tájékoztatást és tanácsot kell adnia a gyermek nevelését illetően. Ha a gyermek nem családban nevelkedik, hanem nevelő-, vagy diákotthoni körülmények között él, akkor a nevelőkkel, gondozókkal kell együttműködni a szülőkhöz hasonló formában.

Együttműködés kulturális intézményekkel

A kulturális intézményekkel közösen szervezett programok jelentős mértékben hozzájárulhatnak a társadalmi integráció előkészítéséhez, különösen, ha ép gyermekekkel együtt szervezünk különböző eseményeket. Mindenfajta szabadidős tevékenység ide sorolható (klubok, színház, mozi, hangverseny, állatkert, játszótér látogatások, nyaralási lehetőségek, stb.). A szabadidős tevékenységeknek nemcsak integrációs jelentősége van, hanem a tágabb személyi és tárgyi környezet megismeréséhez és alakításához, valamint szociális kapcsolatok kiépítéséhez és ápolásához is hozzájárulnak.

Együttműködés az egészségügyi intézményekkel

Szinte minden súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermek orvosi ellátásra szorul, ezért a pedagógusnak együtt kell működnie a gyermekek kezelőorvosaival. Súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek esetében számos olyan rendellenesség fordulhat elő, mely nem oldható meg megfelelő szakorvos segítsége nélkül, pl.: fog-, állkapocs-, látás-, hallás-rendellenességek, funkciózavarok, ezen felül mozgásfogyatékoság, epilepszia, (stb.) melyek speciális egészségügyi beavatkozást igényelnek. A kölcsönös információ a legfontosabb feladat, különös tekintettel a gyógyszeres kezelések betartására, a gyógyászati segédeszközök kezelésére, a különböző terápiás ellátás megszervezésére, a terapeutákkal való szoros együttműködésre.

Együttműködés egyéb szervezetekkel

A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek és családjaik gyakran izolálódnak szűkebb és tágabb környezetüktől, ezért van szükség a nyilvánossággal való együttműködésre. Ennek számos, különböző formája lehet, így például: partnerkapcsolat és közös rendezvények ép gyermekek iskoláival, részvétel nyilvános társadalmi és kulturális rendezvényeken (vö. együttműködés kulturális intézményekkel), nyílt napok, kiállítások az iskoláról, kirándulások, nyaralások szervezése, klubok és egyesületek működtetése.

A nevelés komplexitásának elvéhez híven nemcsak a jelenben nevel, hanem figyelembe veszi a gyermek korábbi nevelési színtereit és megtanult képességeit, valamint a nevelés folyamatában a jövőre felkészítés során a munkavállalási lehetőségeket sem hanyagolja el. Ezért együttműködik a korai fejlesztést biztosító, az iskola-előkészítést végző intézményekkel, valamint a speciális szakképző iskolákkal és munkahelyekkel. Így van lehetőség arra, hogy az egyes nevelési, képzési intézmények közötti átmenet zökkenőmentesen alakulhasson a gyermek életében.